

Liisa-Maija Yliniitty

URAPOLKU - ERITYISOPISKELIJAN TIE TYÖELÄMÄÄN
Opinnäytetyö

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

2013

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

URAPOLKU - ERITYISOPISKELIJAN TIE TYÖELÄMÄÄN

Yliniitty, Liisa-Maija
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Marraskuu 2013
Ohjaaja: Koivuniemi, Merja
Sivumäärä: 53

Asiasanat: työssäoppiminen, työkyky, toimintakyky, ammattitaito, asiantuntijaverkosto, työelämätaidot, erityisopetus, nuorisotakuu

---

Opinnäytetyön aiheena oli havainnoida erityisopiskelijoiden vaiheita sivuten eräiden Pirkanmaalaisten ammatillisten oppilaitosten yhteistä Urapolku-hanketta. Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää tietoa ja kokemuksia opiskelijoiden vaiheista urapolullaan, kun he saivat tehostettua tukea työssäoppimiseensa. He saivat tukea ja ohjausta myös työssäoppimisensa ja työllistymisensä suunnitteluun. Opinnäytetyössä kuvataan kolmen esimerkkiopiskelijan polut siihen saakka, kun tämän opinnäytetyön oli määrä valmistua.

Teoriaosassa kuvaan oppimista työn tekemisen ja työssä oppimisen kautta. Kuvaan myös toimintakykyä työkyvyn osana. Ammatillisessa erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija saa mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa opetuksessa, mikä on haaste ammatikouluissa. Opintojen työvaltaistamisen kautta haetaan yhtä ratkaisua tähän pulmaan. Työssä harjaantumisen avulla voidaan saavuttaa riittävä ammattitaito tulevaisuuden työllistymistä ajatellen.

Työ jota tehdään määrittää ne osaamisvaatimukset, joita yritykseen työllistymiseen tarvitaan, joten silloin kun työllistyminen on johtoajatus jo koulutuksen aikana, voidaan opintoja suunnitella yksilöllisesti kunkin erityisopiskelijan kykyjen ja valmiuksien mukaan. Koska erityistä tukea tarvitseva nuori voi tarvita työllistyäkseen erityistä panostusta myös työnantajalta, selvitetään myös yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet tukea työnantajaa erityisen nuoren työllistämiseksi.

SPECIAL STUDENTS' CAREER PATH TO WORK

Yliniitty, Liisa-Maija

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling

November 2013

Supervisor: Koivuniemi, Merja

Number of pages: 53

Key words: learning at work, functional capacity, professional skills, expertise network, work skills, special education, youth guarantee

---

The purpose of this bachelor's thesis was to observe special students' progress in their career path in connection of a project carried out by vocational schools in Pirkanmaa. The aim of the thesis was to collect information and chart the students' experiences of the different phases in their career path as they received enhanced support for learning at work. The career paths of three students are described in the bachelor's thesis.

The theoretical part of thesis describes learning to work through learning at work. In addition, functional capacity is considered as part of an ability to work. In vocational special education teaching has to be modified and adjusted so as to give the students the same qualification as in other vocational schools. This is a great challenge, since the students should reach the qualification standards to the best possible extent. One suggested solution is to make the studies include as much work as possible. When the students practise at work, it is possible for them to get an adequate qualification standard to be able to get work in the future.

It is important that the work which the students practise meets the competence requirements necessary for employment at that particular business. When employment guides the studies, the studies can be planned individually to meet the special student's abilities and skills. At times specific contribution is required from the employer to employ a special student. Therefore, the possibilities provided by society are also charted so the employer can be supported in the employment of a special student.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	6
3 AMMATILLINEN PERUSKOULUTUS	7
3.1 Ammattikoulutus ja erityisopetus	7
3.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)	9
3.3 Erityisopiskelijan asiantuntijaverkosto.....	10
4 TYÖ OPPIMISEN KEHIKKONA	12
4.1 Lähikehityksen vyöhyke.....	12
4.2 Tekemällä oppiminen	13
4.3 Työssäoppiminen	14
4.4 Laajennettu työssäoppiminen	15
4.5 Ammattitaito	16
4.6 Työkyky ja työelämätaidot	17
4.7 Toimintakyky osana työkykyä	18
4.8 Vajaakuntoisuus tai osatyökykyisyys.....	19
5 YHTEISKUNNAN TARJOAMIA TUKIMUOTOJA TYÖLLISTYMISEN EDISTÄMISEKSI	20
5.1 Työolosuhteiden järjestelytuki.....	21
5.2 Palkkatuki	22
5.3 Työtoiminta.....	22
5.4 Nuoren kuntoutusraha	21
5.5 Nuorisotakuu.....	23
5.6 Sanssi-tuki.....	23
6 MENETELMÄT	24
6.1 Havainnointi.....	25
6.2 Opinnäytetyön menetelmien yhteiset piirteet toimintatutkimuksen kanssa	26
6.3 Opinnäytetyöraportin käytännön toteutus	27
6.4 Yksityisyyden suoja	28
7 ESIMERKKIOPISKELIJOIDEN TARINAT - ERITYISOPISKELIJOIDEN POLKUJEN KUVAUS	28
7.1 Kaunon vaiheet	29
7.2 Mitä tapahtui Vienon kanssa.....	33
7.3 Raunin polku.....	36
8 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	39
LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssin lausunto valtion talousarvioesityksestä 2014 eduskunnan valtionvarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston asiantuntijakuulemisessa (9.10.2013) piti sisällään sen, että Allianssi pitää erittäin tärkeänä sitä, että nuorten koulutus- ja työllisyysasiat sekä syrjäytymisen ehkäisy ovat erityisesti yksiä hallituksen kärkihankkeista. Nuorisotakuun toteutumisessa on kuitenkin haasteita ja Allianssi on huolissaan muun muassa nuorisotakuun ennaltaehkäisevistä toimista ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten työllistymisestä. Erityisesti Allianssi uskoo työvaltaiseen oppimiseen, oppisopimuskoulutukseen ja nuorten aikuisten osaamishjelmaan panostamisen tuottavan hyviä tuloksia. (Allianssi ry:n www-sivut 2013.)

Olen ollut kiinnostunut kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutukseni ajan työn tekemiseen, työelämään ja koulutukseen liittyvistä asioista. Koen tärkeäksi sen, että kaikilla nuorilla ja aikuisilla olisi mahdollisuus koulutukseen ja työn tekemiseen. Kaikilla tulisi olla oikeus työhön, eikä vammaisuus tai muu poikkeava ominaisuus saisi olla este työn tekemiselle. Työ on merkittävä asia yhteiskunnallisella tasolla sekä yksilötasolla, useimmiten työ mahdollistaa yksilölle hyvän elämän niiden valinnanmahdollisuuksien kautta, jotka työn kautta saatu taloudellinen ja toisaalta sosiaalinen turva tuo mukanaan. Nuorten osallisuudesta on myös käyty laajalti keskustelua viime aikoina. Mikä onkaan parempi keino jokaisen osallisuuteen yhteiskunnassa kuin työn tekeminen ja koulutus?

Tulevaa kuntoutusohjaajan ammattiani ajatellen, opinnäyteyöni mahdollistaa minulle syvällisemmän paneutumisen kasvatuksellisen- ja toisaalta myös ammatillisen- ja sosiaalisen kuntoutumisen maailmaan ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten näkökulmasta. Hankkeen aikana olen päässyt työskentelemään hyvin erilaisien nuorten kanssa ja saanut tukea heitä heidän poluillaan tulevaisuuden ammattiin. Opiskelijoiden polkujen kautta pääsen kurkistamaan siihen laajaan kenttään, mitä nuorten kanssa tehtävä työ on. Siinä tarvitaan moniammatillista ja erityisen avarakatseista työtettä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Työmarkkinoilla tarvitaan apua erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistymisen mahdollisuuksien lisäämiseksi. Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijoiden määrät yleisopetuksen ryhmissä ovat tasaisesti lisääntyneet. Viimeisen vuodelta 2011 olevan tilaston mukaan ammattikoulujen yleisopetuksen ryhmissä opiskelee yli 15000 erityisopiskelijaa. Näiden lisäksi erityisopetusryhmissä opiskelee yli 1800 opiskelijaa. Samaisen tilaston mukaan 7,2 prosenttia kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista on erityisopiskelijoita. Esimerkiksi Sastamalan koulutuskuntayhtymässä on syyskuun 2013 tilaston mukaan 14,8 prosentilla opiskelijoista HOJKS eli lähes kolmesataa nuorisooasteen opiskelijaa tarvitsee jonkinlaista erityistä tukea opintoihinsa koko koulutuskuntayhtymässä. (Sastamalan koulutuskuntayhtymä 2013; Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013.)

On tärkeää suunnitella erityistä tukea tarvitseville nuorille sellaisia ratkaisuja, etteivät he syrjäytyisi työelämästä ja koulutuksesta. Opinnäytetyöni tavoitteena on löytää esimerkin avulla tietoa ja kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan nuoren tuen tarpeesta työssäoppimispaikoissa, opiskelussa sekä tulevaisuuden työllistymisen suunnittelussa. Opinnäytetyöni toteutan seuraamalla ja havainnoimalla urapolun suunnittelun prosessia erityistä tukea tarvitseville esimerkkiopiskelijoille, työssäoppimisen kautta työelämään siirtymisessä osana laajempaa Urapolku-hanketta. Näin ollen opinnäytetyötäni voidaan pitää myös työelämälähtöisenä. Opinnäytetyöraporttini on tarkoitus liittää ainakin osittain Urapolku-hankkeen hankeraporttiin, jolloin kerättyä aineistoa voidaan hyödyntää myös hankkeessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosille 2014–2017 laaditun toiminta- ja taloussuunnitelman (2013, 15) tavoite on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Suunnitelman mukaan Suomi sijoittuisi OECD-maiden kärkijoukkoon esimerkiksi koulusta putoavien vähäisessä määrässä, sekä nuorten ja työikäisten korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden väestöosuudessa. Sen tavoitteena on myös kaventaa miesten ja naisten välisiä eroja osaamistuloksissa, koulutukseen osallistumisessa ja koulutuksen suorittamisessa sekä vähentää koulutuksen periytyvyyttä sukupolvelta toiselle. Opetus- ja kulttuuriministeriönkin tavoitteena on

saada koulupudokkaiden määrää vähennettyä, opinnäytetyöni keskittyy juuri siihen kriittiseen kohtaan, jossa koulusta putoamisen riski on suurimmillaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013,15)

3 AMMATILLINEN PERUSKOULUTUS

Ammatillisessa peruskoulutuksessa on tapahtunut rakenteellisia muutoksia, joista yksi on ammatillisen koulutuksen oppimiskulttuurin muuttuminen viime vuosina. Aiemmasta ryhmäkohtaisuudesta on siirrytty lisääntyvässä määrin joustaviin yksilöllisiin polkuihin, jossa kukin opiskelija pyrkii valitsemaan toiveidensa ja edellytystensä mukaisesti laajasta koulutustarjonnasta hänelle itselleen sopivimmat vaihtoehdot. Ammatilukio on yksi näistä viime aikojen muutoksista. Vastuu opiskelusta on enenevässä määrin siirtynyt yksilölle itselleen. Tämä on suuri haaste sellaiselle nuorelle, jolla on ongelmia oppimisessa tai muita pulmia, jotka haittaavat opiskeluista selviämistä. (Toplaaja-hankkeen www-sivut 2013.)

3.1 Ammatikoulutus ja erityisopetus

Ammatillisen peruskoulutuksen tavoite on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellista tietoa ja taitoa sekä valmiuksia itsenäisesti tehtävään työhön oman alansa ammattilaisena. Ammatikoulutuksen tavoitteena on myös tukea heidän kasvamistaan hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Tutkinon laajuus on 120 opintoviikkoa, josta 90 opintoviikkoa on ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssäoppimista, 20 opintoviikkoa yhteisiä opintoja ja 10 opintoviikkoa vapaasti valittavia opintoja. Opetussuunnitelma säätelee ja ohjaa koulutuksen järjestäjän toteuttamaa koulutusta ja opetukseen läheisesti liittyvää muuta toimintaa. Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä koulutusta varten opetussuunnitelma, jonka on perustuttava voimassa oleviin perustutkinnon perusteisiin. Opetussuunnitelman tulee sisältää toimenpiteet koulutukselle asetettujen tehtävien ja tavoitteiden saavuttamiseksi. (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998, 1:2 §; Laki Ammatillisesta

koulutuksesta 630/1998 1:5, 3:14 §; Opetushallituksen www-sivut 2013; Pohjonen 2005, 28.)

Silloin, kun lapsi tarvitse erityistä tukea koulunkäyntiinsä, on hänellä ensisijainen oikeus saada tarvitsemansa tuki koulujärjestelmästä, mikä on lastensuojelulain mukaista ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa tarvittavia palveluja ja tukitoimia järjestämällä. (Jahnukainen 2012, 218; Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §.) Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisiä opetusjärjestelyjä tai opiskelija-huoltopalveluja vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi. Ammatillisessa erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija saa mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa opetuksessa (A ammatillisesta koulutuksesta, 1:8 §). Ammatillisessa erityisopetuksessa on siis mahdollista saavuttaa sama pätevyys kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa, riippuen siitä kuinka paljon opintoja joudutaan mukauttamaan. Tavoitteet voidaan mukauttaa kokonaan tai osittain opiskelijan edellytysten mukaan. Opiskelijan kanssa tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOJKS), jossa otetaan huomioon hänen yksilölliset tarpeensa. (Opetushallituksen www-sivut 2013.)

Erityisen tuen tarpeen määrittely on tärkeä osa ammatillisen oppilaitoksen pedagogista toimintaa. Opintojen aloitusvaiheessa saatujen tietojen kokoaminen ja opiskelijatuntemus antavat pohjaa yksilöllisille ratkaisuille opinnoista selviämisen tueksi. Tärkeää olisi, että tuen tarpeen määrittely aloitetaan ennen kuin opiskelija kohtaa epäonnistumisia opinnoissaan, päähuomion tulisi kohdistua yleisopetuksen ryhmissä opiskeleviin erityistä tukea tarvitseviin nuoriin. Opetuksessa tulisi keskittyä opiskelijan vahvojen osaamisalueiden tukemiseen, jotta opiskelijalle taataan hyvät mahdollisuudet sijoittua työhön. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää työssä harjaantumiseen työssäoppimisjaksojen aikana. (Kairaluoma, Ahonen, Aro, Kakkuri, Laakso, Peltonen & Wennström 2008, 146; Opetushallituksen www-sivut 2013.)

3.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

Erityisopetusta tarvitsevalle opiskelijalle on laadittava aina kirjallinen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Ammatillisessa koulutuksessa järjestetään erityisopetusta henkilölle, joka vammaisuuden, sairauden, kehityksensä viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsee erityisiä opetus- ja oppilashuoltopalveluja. (A ammatillisesta koulutuksesta 1:8 §; L ammatillisesta koulutuksesta 3:20 §.)

HOJKS on kirjallinen selonteko, joka laaditaan opiskelijan yksilöllisen tarpeen pohjalta. Sen laativat aina kasvatuksen ja koulutuksen asiantuntijat, mutta sen täytyy korostaa oppilaan asemaa oman opiskelunsa subjektina. HOJKSin keskeinen periaate on, että oppimisesta muodostuu koko elämän mittainen prosessi, jossa pyritään itseohjautuvuuteen jo mahdollisimman varhain. HOJKS on yksilöllisen koulutusuran lähtökohta, sillä sen tarkoitus on tukea lasta tai nuorta itsenäistä elämää kohti. HOJKS:ssa on kyse myös opetuksen ja kuntoutuksen asiantuntijoiden moniammatillisesta yhteistyöstä oppilaan ja tämän kodin kanssa. Mukana olevat henkilöt vaihtelevat opiskelijan henkilökohtaisen tarpeen mukaan. Yksilöllinen koulutusura ja kuntoutukseen perustuva opetus ovat olennaisia asioita myös syrjäytymisen ehkäisyssä, sillä ne pohjautuvat hyväksytyksi tulemisen tunteeseen ja itsemääräämisen kykyyn. (Ikonen 1999,186; Ikonen, Virtanen & Pirttimaa 2001, 55.)

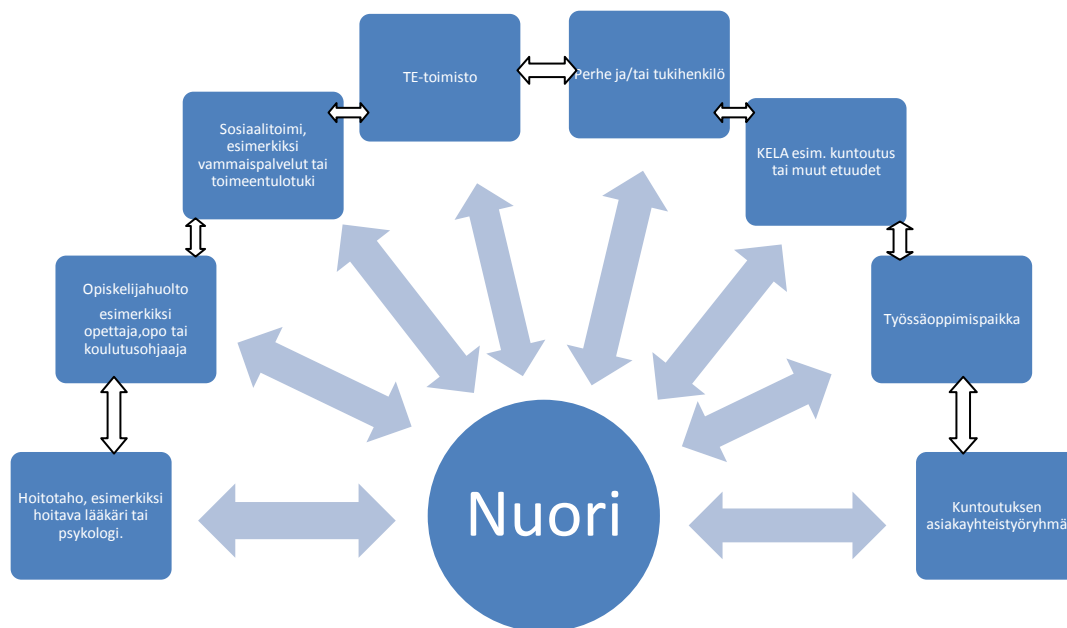
HOJKS:sta on käytävä ilmi suoritettava tutkinto, sen laajuus, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma. Siitä täytyy ilmetä myös, millä perusteella opetus annetaan erityisopetuksena ja mitä opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus- ja opiskelijahuollon palveluja opetuksessa tai sen yhteydessä annetaan. HOJKS:ssa on määritettävä lisäksi mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa. HOJKS tulee laatia yksilöllisen tarpeen mukaan, vaikka opetus tapahtuisikin erityisopetuksen ryhmässä, sillä helposti unohdetaan tarkastella, mitä oppilas todella osaa ja mitkä ovat todellisia lähikehityksen vyöhykkeellä olevia, autettuna saavutettavissa olevia taitoja. Opiskelijan edistymistä tulee seurata koulutuksen aikana, ja henkilökohtaisia tavoitteita ja tukitoimia on muutettava tarpeen mukaan. (A ammatillisesta

koulutuksesta 1:8 §; Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 149; Opetushallituksen www-sivut 2013.)

Kuntoutussuunnitelmalla tarkoitetaan sellaista asiakirjaa, jossa on esitetty ne toimenpiteet ja tavoitteet, joiden pohjalta kuntoutusprosessia on toteutettu. Kuntoutussuunnitelma tulisi huomioida osana opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Kuntoutussuunnitelmassa tulisi näkyä kuntoutustarpeen perusteet, tavoitteet kuntoutumiselle, toimenpiteet tai toiminta joilla tavoitteisiin päästään, sekä suunnitelma siitä kuinka prosessia seurataan. Opiskelijan kuntoutussuunnitelma olisi hyvä aina käydä läpi hoitavan tahon kanssa verkostopalavereissa. Tämän avulla opettaja ja oppilashuolto pystyisivät omassa työssään suunnittelemaan toimintaa siten, että se tukisi myös oppilaan kuntoutussuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. (Vilppola 2007, 244.)

3.3 Erityisopiskelijan asiantuntijaverkosto

Erityisopiskelijalla on usein jo ammatilliseen oppilaitokseen tullessaan olemassa jonkinlainen tukiverkosto tai asiantuntijaverkosto. Tämä tuki- tai asiantuntijaverkosto olisi hyvä päivittää opintojen alkaessa, esimerkiksi ensimmäisen HOJKS-palaverin yhteydessä myös ammatillisen oppilaitoksen tietoon. Opiskelijalla tulisi olla nimettyä yksi henkilö (tukiverkoston koordinoija; esimerkiksi opinto-ohjaaja, koulutusohjaaja, työhönvalmentaja tai kuntoutusohjaaja), joka tarvittaessa kokoaa verkoston yhteen ja jolla on kattavat tiedot oppilaan tuen tarpeesta. (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 88–89; Opetushallituksen www-sivut 2013.)

Kuvio 1. Esimerkki nuoren verkoston erilaisista tahoista.

Verkosto voi määräytyä esimerkiksi opiskelijalle tehdyn kuntoutussuunnitelman tai toimintakyvyn kartoituksen mukaan. Se on tarpeellinen, jotta realistisesti voidaan suunnitella nuoren opintoja, kuntoutusta ja muita tukitoimenpiteitä. Tuen tarve vaihtelee eri elämäntilanteiden aikana. Usein nuori saavuttaa ammatillisten opintojensa aikana myös täysi-ikäisyyden, mikä saattaa muuttaa hänen käytössään olevaa asiantuntijaverkostoa, esimerkiksi hoitava lääkäri tai muu vastaava taho voivat vaihtua. Tässä vaiheessa nuoren elämä muuttuu usein rajustikin, kun hän esimerkiksi muuttaa pois kotoaan tai aloittaa parisuhteen. Opiskelijalle tulee myös opintojen loppuvaiheessa selvittää, miten hän voi koulutuksen jälkeen saada tarvitsemaansa erityispalveluja. (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 88–89; Opetushallituksen www-sivut 2013.)

4 TYÖ OPPIMISEN KEHIKKONA

Kuvaan opinnäytetyössäni oppimista lähinnä työn tekemisen kautta, joten päädyin määrittelemään oppimiseen ja oppimisprosessiin liittyviä käsitteitä työssäoppimisen kehikossa. Mielestäni työelämätaidot ja niiden oppiminen sopivat käsiteltäväksi tässä viitekehyksessä. Oppiminen on todella laaja käsite ja sitä voi kuvailla monella tapaa, mutta ydinasia on, että ihmisaivojen tärkein tehtävä on oppiminen. Ilman oppimista emme kykenisi minkäänlaiseen toimintaan. (Prashining 2000, 27.) Uudet tiedot, taidot ja asenteet täydentävät koko ajan aiemmin opittua. Oppimisprosessi on kiinteässä yhteydessä tilanteeseen, jossa oppiminen tapahtuu. Oppimisprosessiin kuuluvat kiinteästi fyysiset ja sosiaaliset kokemukset sekä tilanteet, joissa oppija juuri sillä hetkellä on. (Pohjonen 2005, 99; Pollari & Koppinen 2010, 43–44.)

Oppimiskykyä on kahta eri tyyppiä: tietojen oppiminen ja taitojen oppiminen. Jotta ihminen pystyy näihin asioihin, edellyttävät ne monenlaisia kognitiivisia kykyjä, joista tärkeimpiä ovat kieli- ja havaintokyvyt, tarkkaavaisuus ja muisti. Ammatillisessa koulutuksessa on olennaista, että koulutuksesta saadut tiedot muuttuvat myös taidoiksi. Mukaan kuuluvat lisäksi yleiset kontrollitoiminnot eli toiminnanohjaus. Toiminnanohjaus tarkoittaa kognitiivisen tiedonkäsittelyn ohjausta ja kontrollointia, sekä motivaation ja käytöksen säätelyä. Kun oppimista tarkastellaan kahtena lajina, voidaan ajatella, että henkilön heikkoudet ja vahvuudet voivat sijoittua yksilöllisesti eri oppimisen lajeihin. Oppimistulokseen vaikuttavat monenlaiset asiat, kuten esimerkiksi asenteet ja mielikuvat. Oppijalle on muodostunut omat ajatusrakenteensa, jotka ovat kehityksen myötä rakentuneet aiempien kokemusten mukana. Oppijalle on muodostunut myös erilaisia asioihin vaikuttavia asenteita, joiden perusteella hän saattaa muodostaa niin älyllistä kuin tunnepitoista vastarintaa, kun tietoa yritetään viedä näiden rakenteiden läpi. (Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 42–44; Pohjonen 2005, 98.)

4.1 Lähikehityksen vyöhyke

Oppimisen lähikehityksen vyöhykkeeksi kutsutaan sitä tiedollisen toiminnan tasoa, jolla oppilas voi toimia ohjauksen alaisena menestyksellisesti, mutta ei kuitenkaan

itsenäisesti tai itseohjautuvasti. Tämä on Lev Vygotskyn luoma käsite (engl. Zone of Proximal Development ZPD). Ohjaajan pitäisi pystyä tunnistamaan se toiminnan taso, jonka opiskelija on saavuttanut, ja joka on automatisoitunut itsenäiseksi toiminnaksi. Tämän jälkeen tulisi tunnistaa se toiminnan alue, johon oppilas kykenee ohjattuna ja autettuna. Se on tavoitteiden asettamisen kannalta keskeinen vyöhyke, jotta oppimistehtävät eivät olisi liian helppoja tai liian vaativia. Molemmat ääripäät hidastavat oppilaan kehitystä aiheuttamalla esimerkiksi turhautumista tai käyttäytymisen ongelmia. Tämän lähikehityksen vyöhykkeen ajatuksen mukaan sopivan haastava toiminta on sellaista, johon opiskelija pystyy autettuna. Vähitellen, kun toiminta alkaa sujua itsenäisemmin vähennetään ohjauksen määrää, ja kun taito on hyvin hallussa, aletaan harjoittaa uutta lähikehityksen vyöhykkeellä olevaa toimintoa. Tämä periaate ilmenee lauseessa: ”Minkä lapsi osaa tehdä tänään yhteisyyssä, sen hän osaa tehdä huomenna yksin” (Kauppila 2007, 80). On ensiarvoisen tärkeää, että käytännön taitoja harjoitettaessa esimerkiksi työssäoppimispaikoilla ohjaaja tai opettaja kykenisi tunnistamaan ne asiat, jotka ovat juuri sillä hetkellä oppilaan lähikehityksen vyöhykkeellä. (Kauppila 2007, 80; Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 148–149.)

4.2 Tekemällä oppiminen

Sanotaan, että harjoitus tekee mestarin. Suorituksen toistaminen ja pitkäjänteinen harjoittelu ovat peruskeinoja uuden taidon oppimiselle. Yksi keino ”haastaa” oppimisvaikeudet on yksinkertaisesti lisätä harjoituskertojen määrää. Asian voi oppia hitaammin, mutta on mahdollisuus päästä samaan lopputulokseen, kun harjoittelee enemmän. Oppimistapahtuman järjestäjän on vain huolehdittava siitä, että mahdollisuuksia toistojen tekemiseen on riittävästi. Tähän laajennettu työssäoppiminen tarjoaa oivan mahdollisuuden. Olisi muistettava, että suorituksen toistaminen on hyvä keino oppia jotain asiaa, mutta sitä kannattaa käyttää vain tiettyyn rajaan asti. Jos työ ei yksinkertaisesti onnistu harjoituksista huolimatta, on syytä miettiä kyseisen opiskelijan kohdalla muita vaihtoehtoja. (Saloviita 1999, 161–162.)

Teoriaa voi oppia myös käytännössä, sillä ammatillinen tieto ja taito voidaan oppia soveltamalla tieto käytännössä, vuorovaikutussuhteessa toisen ammattilaisen kanssa. Käytännössä tämä toimii tekemisellä, toistamalla tekemistä ja löytämällä sääntö tai

ohje kyseiselle tekemiselle toiminnan kautta. Tieto kulkee myös kisälli-oppipoika -periaatteella ammattilaiselta toiselle sanallisesti, puheen kautta tai kirjoittamalla. Myös seuraamalla toisen työtä voi oppia. (Vilka 2006, 33.)

4.3 Työssäoppiminen

Ammatilliseen peruskoulutukseen sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa. Työssäoppiminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista, sillä osa tutkintoon kuuluvista asioista on suunniteltu työpaikoilla opittaviksi. Tarkoitus on, että opiskelija oppii työssäoppimisjaksolla ennalta sovittuja uusia asioita ja työssäoppimispaikka on opiskelijalle koulun lisäksi toinen oppimisympäristö. Oppilaitos vastaa työssäoppimisen käytännön järjestelyistä, kuten esimerkiksi sopimuksista ja opiskelijan vakuutuksista, työpaikassa tehtävät järjestelyt hoitaa työssäoppimispaikka. Työssäoppiminen perustuu kirjalliseen sopimukseen oppilaitoksen ja työnantajan kesken. Opiskelija osallistuu myös itse työssäoppimisjaksojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Työssäoppimisjaksot antavat opiskelijalle realistisen kuvan työelämästä ja sen vaatimuksista. Työssäoppiminen helpottaa myös opiskelijan siirtymistä työelämään, koska työssäoppimispaikkaan voi olla myös mahdollisuus työllistyä opintojen päätyttyä. (Collin, Paloniemi, Rasku-Puttonen & Tynjälä 2010, 101; Opetushallituksen www-sivut 2013.)

Työssäoppimisesta väitöskirjan tehnyt filosofian tohtori Petri Pohjonen kuvaa lyhyesti Työssäoppiminen - kirjassaan John Deweyn oppimisen filosofiaa, joka perustuu oppimisen kokemuksellisuuteen. Kokemuksellisessa oppimisessa oppija löytää yhteydet menneiden saavutusten ja nykyisten olemassa olevien asioiden välillä. Käytännön kokemukseen perustuvat uskomukset auttavat henkilöä kehittymään korkeammalle toiminnan tasolle. Pohjonen kertoo kirjassaan kuinka John Deweyn filosofiassa työssäoppiminen perustuu jatkuvuuteen ja vuorovaikutukseen. On tärkeää, että oppiminen tapahtuu aktuaalisen kokemuksen kautta. Työssäoppimisessa siis huolehditaan kokemusten jatkuvuudesta. (Pohjonen 2005, 86–87.)

Työssäoppimisen tavoitteet laaditaan opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja opettajan kanssa yhteistyössä ja ne johdetaan tutkintojen vaatimuksista. Tavoitteellisuuden

lisäksi työssäoppimisen vaatimuksiin kuuluu, että opiskelijan oppimista tulee ohjata ja arvioida. Samat tahot osallistuvat myös yhteistyössä työssäoppimisjakson arviointiin. (Collin, ym. 2010, 100.) Työssäoppiminen jaksotetaan tasaisesti koko koulutuksen ajalle, lukuun ottamatta niitä aloja, jotka eivät hyödy esimerkiksi ensimmäisen vuoden aikana työssäoppimisjakson järjestämisestä. Työssäoppimisen yksi tärkeä tavoite onkin kehittää koulun ja työelämän yhteistyötä. Tähän tarjoutuu konkreettinen mahdollisuus opiskelijoiden suorittaessa osan opinnoistaan erilaisilla työpaikoilla ja yrityksissä. Pohjosen mukaan silloin kun työpaikkaa tarkastellaan oppimisympäristönä, täytyy huomioida myös työn vaatimuksia. Tehtävä työ määrittää ne pätevyys- ja osaamisvaatimukset, jotka ovat relevantteja itse työn suorittamisen ja kehittämisen kannalta. (Lehtoranta & Reinola 2007, 26; Pohjonen 2005, 105; Virtanen & Collin 2007, 216.)

Elinikäisen oppimisen politiikkaan kuuluu, että siirtymät asteelta toiselle ja koulutuksesta työelämään olisivat mahdollisimman joustavia, tätä politiikkaa kehitetään jatkuvasti eteenpäin. Siihen kuuluu, että oppiminen ei pääty nuorena hankittuun taintoon, vaan jatkuu koko elämän ajan. Kaikessa koulutuksessa tarkoituksena on lisääntyvässä määrin huomioida opitun tunnistaminen ja tunnustaminen siten, että aikaisemmassa koulutuksessa ja muualla opittu voidaan mahdollisimman täysimääräisesti hyväksyä osaksi opintoja. Tämän voi tulkita siten, että työelämässä saatuja taitoja voidaan opinnollistaa osaksi ammatillista koulutusta. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2013, 16.)

4.4 Laajennettu työssäoppiminen

Nuorisotakuun tavoitteena on edistää nuoren koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumista. Nuorisotakuun toteuttamiseen suunnatulla määrärahalla varmistetaan ammatillisen peruskoulutuksen riittävä tarjonta ja kehitetään toimintamalleja, joissa hyödynnetään työvaltaisia opiskelumenetelmiä. Työpaikalla tapahtuvaa oppimista lisäämällä on mahdollista toteuttaa opiskelijoiden yksilöllisiä opintopolkuja heidän omista tarpeistaan ja lähtökohdistaan käsin. Työssäoppimisen määrät vaihtelevat opiskelijoittain ja niiden sijoittuminen saattaa vaihdella samankin ryhmän opiskelijoiden kesken huomattavasti. Yksilöllisissä työssäoppimisen laajennuksissa työssäoppimi-

sen osuus koko perustutkinnosta saattaa olla jopa lähes 70 %. Yksilölliseen ohjaukseen perustuvissa malleissa yksilölliset opintopolut tulevat mahdollisiksi. Opiskelijalle on nykyisin mahdollista suunnitella hänen tarpeitaan vastaava malli suorittamistapoihin ja aikatauluineen, mutta tämä vaatii myös työtapojen muuttumista koulussa. Laajennetulla työssäoppimisella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä työssäoppimisen määrällistä laajentamista. Työssäoppimispaikka on siis vähitellen muuttumassa oleelliseksi oppimisympäristöksi koko opiskelun ajan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 28; Toplaaja-hankkeen www-sivut 2013.)

Oppimisympäristönä työpaikka saattaa olla nuorelle vaativampi kuin koulu fyysisenä ympäristönä, mutta työpaikka voi tarjota laajemman oppimisen mahdollisuuden, esimerkiksi työtehtävät voivat olla spesifimpiä. Näin ollen niiden opiskelijoiden, joilla on vaikeuksia oppimisessa, työssäoppimista olisi hyvä tukea tehostetusti ja tarjota heille mahdollisuus jatkuvampaan työssäoppimiseen. Olisi tärkeää, että tavoitteellinen ja tietoinen oppiminen työtä tekemällä mahdollistaisi opintojen suorittamisen, tällöin puhutaan töiden opinnollistamisesta. (Pohjonen 2005, 82, 105.)

4.5 Ammattitaito

Miten määritellään ammattitaito? Ammattitaitoa on vaikeaa kuvata täsmällisesti, mutta Petri Pohjonen kuvaa ammattitaitoa kirjassaan siten, että ammattitaitoa voidaan tarkastella sekä yksilön että työnantajan näkökulmasta ja jossain määrin myös koulutuksen perusteella. Pohjosen mukaan taitokäsitys liittyy ammatilliseen toimintaan ja tekemiseen, mutta myös pysyvään tekemisvalmiuteen sekä toiminnan tuloksiin. Ammattitaito on muuttuva ominaisuus toimintaympäristön, työtehtävien ja työpaikan vaatimusten sekä yksilön kehittymisen ja henkisen tilan mukaan. Pohjosen tekstistä voi päätellä myös sen, että jokainen voi saavuttaa omille kyvyilleen sopivan ammattitaidon silloin kun työtehtävä on yksilölle sopiva. (Pohjonen 2005, 47.)

Ammattitaitoa on kyky ja valmius toimia työtehtävien erilaisissa tilanteissa. Tiedollinen ja käsitteellinen tehtävien hallinta kuuluvat myös ammattitaitoon, samoin kuin automatisoituneet suoritukset työtehtävien yhteydessä. Ammattitaitoon kuuluu lisäksi taitojen käsitteellinen hallinta, mikä korostuu muuttuvissa tilanteissa tai silloin, kun

sama tehtävä pitäisi oppia tekemään toisella tavalla. Pohjonen kuvaa kirjassaan ammattitaitoa myös yksilön dynaamiseksi ominaisuudeksi, joka muuttuu yksilön toimintaympäristön, työtehtävien ja yksilön kehittymisen tai henkisen tilan mukaan. (Pohjonen 2005, 47–48; Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 52.)

4.6 Työkyky ja työelämätaidot

Työkykyä arvioitaessa on henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi otettava huomioon myös työtehtävä ja työympäristö. Erityisen nuoren kohdalla työkykyä voidaan kuvata työn vaatimusten ja yksilön voimavarojen välisellä suhteella. Hyvä työkyky merkitsee siis yksilön toimintakyvyn ja hänen työnsä asettamien fyysisten ja psyykkisten vaatimusten välistä tasapainoista suhdetta (Järvikoski & Härkäpää 2011, 116). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityshenkilönä osatyökykyisten työmarkkinoille siirtymisessä toiminut Markku Lehto kertoo raportissaan työkyvyn määrittelyn rakenteellisen ongelman olevan sen yksiulotteisuus. Työkyvyn mittaaminen voi perustua moniin tekijöihin, mutta viime kädessä ne pyritään puristamaan yhdelle ulottuvuudelle. Tosiasiassa on olemassa mitä erilaisimpia työn ja työympäristön yhdistelmiä, joista joihinkin henkilön psykofyysinen toimintakyky ja sosiaaliset taidot sopivat hyvin, joihinkin huonosti. (Lehto 2011, 11.) Työkykyä voidaan arvioida myös lääketieteellisesti, mutta erityisesti nuorten kohdalla olisi hyvä ajatella työkykyä niin sanotun tasapainomallin pohjalta, jossa huomioidaan työtehtävien, työympäristön ja henkilön voimavarojen välinen suhde. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 116).

Hyvät työelämätaidot auttavat nuorta työmarkkinoille pääsyssä ja ne auttavat myös työnantajaa ja työtovereita havaitsemaan nuoren mahdollisuudet työelämässä. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että erityisesti erityisnuorten kohdalla, miksei myös kaikkien muiden nuorten kohdalla, kiinnitetään huomiota työelämätaitoihin opintojen aikana. Kun sosiaalisia taitoja harjoitellaan, tulisi kiinnittää huomiota niihin taitoihin, jotka työelämä vaatii, jotta nuori selviää sosiaalisissa verkostoissa ja erilaisissa työelämäyhteyksissä. Sosiaalisten taitojen puute saattaa aiheuttaa monelle nuorelle työttömyyttä tai vaikeuttaa työhön pääsyä. Hyvät sosiaaliset taidot voivat jopa paikata joiain puutteita osaamisessa ja auttavat pääsyssä työelämään. Menestymisellä työelä-

mässä ja sosiaalisilla taidoilla on olemassa selvä positiivinen suhde. (Kauppila 2006, 159.)

Luonnollisesti hyviin työelämätaitoihin kuuluu arjen hallinta ja itsestään huolehtiminen. Hyviin työelämätaitoihin kuuluu esimerkiksi kyky työskennellä ryhmässä ja ottaa vastaan palautetta. Kyky huomioida työtoverit ja toimia yhteistyössä, vaikka työtoveri olisi eri tehtävissä, on yksi arjen perustaidoista. Sosiaaliset taidot auttavat sopeutumaan työpaikan sosiaaliseen ympäristöön ja toimimaan omassa työtehtävässä tehokkaasti. Myös kyky esittää oma mielipide rakentavasti on tärkeä. Annettujen ohjeiden noudattaminen on tärkeää yhtäläillä kuin kysyminen, jos jotain asiaa ei tiedä. Huomaavaisuus ja jokapäiväiset käytöstavat tulisi olla nuoren hallinnassa kun työpaikkaa lähdetään hakemaan. Nuorten kohdalla pettymyksen sietokyky silloin, kun eteen tulee vastoinkäymisiä, on merkittävä taito. Myös käyttäytymisen hallinta on näissä tilanteissa hallittava. (Kauppila 2006, 160.)

4.7 Toimintakyky osana työkykyä

Toimintakyvyllä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että ihminen pystyy toimimaan kulloisenkin tilanteen vaatimalla tavalla toimintaympäristön mahdollisuuksien ja rajoitusten pohjalta. Se on aina tehtävä- ja ympäristösidonnaista, eli sama henkilö voi olla tutussa ympäristössä täysin toimintakykyinen, mutta vieraassa hän ei jostain syystä selviäkään. Laajassa merkityksessä toimintakyvyllä tarkoitetaan sitä, että henkilö selviää itselleen merkityksellisistä jokapäiväisistä elämän toiminnoista ympäristössä, jossa hän elää. Toimintakyky on siis vuorovaikutussuhde henkilön ja hänen toimintaympäristöjensä välillä. Toimintakyvyn käsite liittyy laajasti ihmisen hyvinvointiin ja se voidaan määrittää joko voimavaralähtöisesti eli jäljellä olevan toimintakyvyn tasona tai todettuina toiminnan vajeina. Toimintakyky voidaan jakaa neljään eri ulottuvuuteen: fyysiseen, kognitiiviseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. (Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 25; Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Toimintakyvyn rajoitukset ovat siis ristiriitatilanteita henkilön ja hänen ympäristöjensä, sekä niissä eteen tulevien tilanteiden välillä. Jos vaatimukset ovat suuremmat kuin henkilön kapasiteetti, on tällöin kyse toimintarajoitteesta tai toiminnanvajauk-

sesta. Näitä ristiriitatilanteita voidaan helpottaa toimintaympäristöä kehittämällä (esimerkiksi fyysisesti esteetön ympäristö), vahvistamalla henkilön omaa toimintakykyä (eri tilanteiden harjoittelu, ohjaus ja neuvonta) tai antamalla apua eri tilanteissa selviämiseen (esimerkiksi työhönvalmennus tai tukihenkilö asioiden hoitoon). Työkyvyn arvioinnissa taas otetaan henkilökohtaisen toimintakyvyn lisäksi huomioon työtehtävä ja työympäristö. (Lehto 2011, 11; Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 25.)

Toimintakyvyn arvioinnissa tehdään näkyväksi henkilön vahvuudet, ei ainoastaan heikkouksia. Toimintakyvyn arviointi edellyttää syvällistä tutustumista henkilön maailmaan ja eri asioiden hidastakin purkamista. Samalla henkilö oppii itseään koskevia asioita. Onko tähän toisen asteen oppilaitoksessa todellista mahdollisuutta, on taas kokonaan eri asia. Tukitoimet ovat useimmille oppimisvaikeuksista kärsiville välttämättömiä, ja vähäisetkin tukitoimet saattavat riittää, jos ne tulevat ajoissa ja osuvat oikeaan kohteeseen. (Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 25.)

4.8 Vajaakuntoisuus tai osatyökykyisyys

Lehdon mukaan työvoimapolitiikassa käytetty käsite vajaakuntoinen tarkoittaa henkilöä, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää sopiva työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet sairauden, vamman tai vajavuuden vuoksi. Tältä osin vajaakuntoisen käsite vastaa myös osatyökykyisen käsitettä. Näkökulma pysyy samana, puhutaan sitten vajaakuntoisista tai osatyökykyisistä. Osatyökykyisen käsite on mielestäni nykyaikaisempi ja ilmaisuna positiivisempi. Vajaakuntoisiin luetaan myös ne henkilöt, joiden työkyvyn puutteet perustuvat sellaiseen resurssivajaukseen, jolle ei löydy lääketieteellistä nimikettä. Työllistymisen on todettu olevan jostain syystä heille tavanomaista suurempi haaste. Sinänsä sairaus tai vamma ei ole riittävä ehto vajaakuntoisuudelle, sillä sen tulee aiheuttaa työn saamiseen, työssä pysymiseen tai työssä etenemisen esteitä tai haitata näitä. Yleensä tämän arvion tekee työvoimaviranomainen (TE-toimisto). (Järvikoski, Lindh & Suikkanen 2011, 276; Lehto 2011,11.)

Koska oppilaitoksessa voi opiskella myös kehitysvammaisia opiskelijoita, joita koskee Laki kehitysvammaisten erityishuollosta, käsittelen myös sen tässä yhteydessä. Kehitysvammaisten joukosta löytyy paljon osatyökykyisiä, joille voisi löytyä työtä avoimilta työmarkkinoilta. Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta säädetään erityishuollon palveluista sellaisille kehitysvammaisille henkilöille, jotka eivät muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia. Erityishuollon tarkoituksena on edistää kehitysvammaisten henkilöiden suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, heidän omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata heidän tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Erityishuollon tarpeessa olevalle tulee järjestää työtoiminta ja asuminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta, tällaista voi olla esimerkiksi työn tekeminen tai opiskelu. Palvelun järjestämistapa määritellään asiakkaan sekä hänen läheistensä kokeman tuen ja palvelutarpeen mukaisesti. Lain mukaan tarpeellinen ohjaus, kuntoutus ja toiminnallinen valmennus on myös järjestettävä, mikä myös linkittyy työn tekemiseen ja koulutukseen. Laki velvoittaa järjestämään työtoiminnan ja asumisen lisäksi myös yhteiskunnallista sopeutumista edistävää toimintaa, kuten koulutusta. (Sotesi 2013, 13; L. kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977, 1:2, 4 §.)

5 YHTEISKUNNAN TARJOAMIA TUKIMUOTOJA TYÖLLISTY- MISEN EDISTÄMISEKSI

Koska erityistä tukea tarvitseva nuori voi tarvita työllistyäkseen erityistä panostusta myös työnantajalta, on hyvä selvittää myös yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet tukea työnantajaa erityisen nuoren työllistämiseksi. Opiskeluaikana tukea saa oppilaitokselta, mutta valmistumisen yhteydessä olisi hyvä kartoittaa paikallisen Työ- ja elinkeinotoimiston kanssa yhteistyössä erilaisia tukimuotoja työnantajalle, jotta erityisen nuoren työllistäminen olisi yritykselle kannustavampaa. Kuvaan alla muutamia mahdollisia työllistämisen tukimuotoja, joista valmistumisen yhteydessä voidaan erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla keskustella. Tässä kohdassa nuoren polkua on erityisen tärkeää saattaen vaihtaminen, eli opiskelijan tukeminen valmistumista seuraavissa toimissa. Esimerkiksi koulusta olisi hyvä lähteä henkilö erityistä tukea tarvitsevan nuoren tueksi ensimmäisille TE-toimistokäynneille.

5.1 Nuoren kuntoutusraha

Vaikka tässä työssä käsiteltävistä esimerkkiopiskelijoista yhdelläkään ei ole käytössä nuoren kuntoutusrahaa, käsittelen tämän siitä syystä, että se on kohtuullisen yleinen tukimuoto ammatillisessa koulutuksessa ja kuntoutuksessa. Nuoren kuntoutusrahaa voidaan hakea 16–19-vuotiaalle ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistämisen edistämiseksi Kansaneläkelaitokselta (KELA) silloin, kun nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti tai työ ovat sairauden tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet. Nuorella tulee kuntoutusrahaa saadaksesen olla myös tarve erityisiin tukitoimiin opiskelusta selviytyäkseen. Tällöin kuntoutuksen tulee perustua hänen kotikunnassaan laadittuun henkilökohtaiseen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelmaan. Suunnitelma laaditaan yhdessä nuoren ja hänen huoltajiensa sekä tarvittaessa asiantuntijaviranomaisten kanssa. Käytännössä olen havainnut, että kuntoutus- ja opiskelusuunnitelma jää oppilaitoksen laadittavaksi yhteistyössä opiskelijan ja tämän lähiverkoston kanssa. Henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma laaditaan lääketieteellisen arvion pohjalta siten, että siitä käyvät ilmi nuoren mahdollisuudet ammatilliseen kuntoutumiseen, sitä varten tarvitaan lääkäriltä B-lausunto. Suunnitelmassa arvioidaan nuoren vamman tai sairauden vaikutusta hänen ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksiin ja siinä täytyy esittää tavoitteet kuntoutumiselle ja suunnitelma toteutukselle. Suunnitelma tulee tarkistaa, jos tavoitteet muuttuvat opiskelun aikana. Hyvin tehty HOJKS tukee opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatimista. Kela seuraa opintojen ja kuntoutumisen etenemistä. Nuoren kuntoutusrahaa myönnetään opiskelijalle opiskelun ajaksi. (Kelan www-sivut 2013.)

5.2 Työolosuhteiden järjestelytuki

TE-toimisto voi myöntää työnantajalle työolosuhteiden järjestelytukea vajaakuntoisen henkilön työhön sijoittumisen tai työn säilyttämisen tueksi. Tuki on tarkoitettu työkoneiden ja -välineiden rahoittamiseen tai työpaikan ulkoisiin olosuhteisiin tehtäviin muutoksiin tai hankintoihin, jotka ovat välttämättömiä vammasta tai sairaudesta johtuvan haitan poistamiseksi tai vähentämiseksi. Työolosuhteiden järjestelytuella voidaan tukea myös yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden toteutumista työelämässä. Opinnäytetyössäni esiintyvän esimerkkiopiskelijan tilanteessa voisi tulla kyseeseen

järjestelytuki, jota tällaisessa tapauksessa kutsutaan toisen työntekijän antamaksi avuksi vajaakuntoisen työssä selviytymisen parantamiseksi. Toisen työntekijän antaman avun perusteella työolosuhteiden järjestelytukea voidaan hakea enintään 250 euroa kuukaudessa korkeintaan yhden vuoden ajaksi. Mikäli kyseessä on vaikeavammainen henkilö, tukea voidaan myöntää enintään 350 euroa korkeintaan kahdeksi vuodeksi. Työolosuhteiden järjestelytukea haetaan siitä TE-toimistosta, jonka alueella työpaikka sijaitsee (Vates-säätiön www-sivut 2013; Asetus työvoimapalveluihin liittyvistä etuuksista 17.12.1253/1993, 4:14, 15 §.)

5.3 Palkkatuki

TE-toimisto voi myöntää työnantajalle palkkatukea työntekijän palkkauskustannuksiin. Palkkatuella on tarkoitus työllistää ensisijaisesti pitkäaikaistyöttömiä, vajaakuntoisia, alle 25-vuotiaita nuoria ja työttömiä, joita uhkaa pitkäaikaistyöttömyys tai syrjäytyminen työmarkkinoilla. Palkkatuen myöntäminen edellyttää, että tuella palkattavan tuottavuuden arvioidaan olevan tarjolla olevassa työtehtävässä alentunut osaamisessa ja ammattitaidossa olevien puutteiden, työttömyyden keston, vamman tai sairauden taikka muun syyn johdosta (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012, 7:1 §). Palkkatuki maksetaan aina työnantajalle ja työnantajan on maksettava työntekijälle työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Palkkatuetun työn tulee parantaa työnhakijan ammattitaitoa, osaamista ja työmarkkina-asemaa. Palkkatukea voidaan hakea sekä julkiselle sektorille että yritykselle. Yritykselle palkkatuki myönnetään pääsääntöisesti toistaiseksi voimassaolevaan työsuhteeseen. Jos kyseessä on esimerkiksi vajaakuntainen tai vaikeasti työllistytvä henkilö, voidaan tukea myöntää myös määräaikaiseen työsuhteeseen. (Vates-säätiön www-sivut 2013.)

5.4 Työtoiminta

Työtoiminta on sosiaalisia taitoja ja työelämävalmiuksia edistävää sekä toimintakyvyn ylläpitämiseen tähtäävää toimintaa, jota toteutetaan sekä toimintakeskuksissa että niiden ulkopuolella integroituna erilaisissa työpaikoissa. Se sisältää työtoiminnan, avotyötoiminnan ja tuetun työllistymisen (Sotesi 2013, 13). Kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoituksena on paran-

taa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle. Kuntouttavassa työtoiminnassa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001, 1:2 §.)

5.5 Nuorisotakuu

Nuorisotakuu tarkoittaa, että viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työnhauksen alkamisesta nuorelle tarjotaan palvelu tai toimenpide, jolla parannetaan hänen mahdollisuuksiaan selviytyä työmarkkinoilla ja/tai löytää työpaikka. Sen tavoitteena on edistää nuoren koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumista sekä estää nuoren työttömyyden pitkittyminen. Nuorisotakuun toivotaan myös estävän nuorten syrjäytymistä. Nuorten yhteiskuntatakuu koskee kaikkia alle 25-vuotiaita ja kaikkia 12 kuukauden sisällä valmistuneita alle 30-vuotiaita työttömiä nuoria, jotka ovat Te-toimistossa työnhakijoina. Nuorisotakuun piiriin kuuluvat sekä ammatillista koulutusta vailla olevat että ammatillisen koulutuksen suorittaneet nuoret. Nuorisotakuu toteutuu myös, jos nuori ohjataan muuhun kuin julkiseen työvoimapalveluun. Nuori voidaan tarvittaessa ohjata esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen piiriin, mikäli nuoren terveydentila sen vaatii. (TE-palvelujen www-sivut 2013.)

TE-toimistossa työnhakijana olevalle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai 25–29-vuotiaalle vastavalmistuneelle tehdään yhteistyössä nuoren kanssa työllistymissuunnitelma, johon sisältyy työllistymistä edistäviä palveluja. TE-toimisto voi tarjota valmistuvalle nuorelle työtä, työkokeilua, työnhakuvalmennusta tai palkkatuettua työtä (esimerkiksi Sanssi-tuki). Siellä voidaan myös pohtia lisäkoulutusta tai sen tarvetta. (TE-palvelujen www-sivut 2013.)

5.6 Sanssi-tuki

Sanssi-tuki on hallituksen yksi keino toteuttaa nuorisotakuuta. Sanssi-kortti voidaan myöntää alle 30-vuotiaalle työttömälle työnhakijalle. Sanssi-kortti osoittaa työnantajalle, että kortin haltijan palkkakustannuksiin voidaan myöntää palkkatukea, joka maksetaan työnantajalle. Palkkatukea voidaan myöntää yritykselle, yhdistykselle,

säätiölle, kunnalle tai muulle työnantajalle. Jotta työnantaja saa palkkatukea on sen täytettävä palkkatuen myöntämisen ehdot sekä maksaa nuorelle työehtosopimuksen mukaista palkkaa. (TE-palvelujen www-sivut 2013.)

6 MENETELMÄT

Opinnäytetyöni sivuaa Urapolku-hanketta, jonka kohderyhmänä ovat Sastamalan koulutuskuntayhtymän, Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymän ja Valkeakosken ammatti- ja aikuisopiston opiskelijat, opettajat, opinto-ohjaajat, yhteistyöyritykset, työpaikkaohjaajat, erityisopettajat, ammattiosaamisen näyttöjen toiminnasta vastaava toimielin sekä neuvottelukunnat ja oppilaitosten johto. Urapolku-hankkeelle on myönnetty opetushallituksen valtionavustus. Hanketta hallinnoi Sastamalan koulutuskuntayhtymä. (Sastamalan koulutuskuntayhtymän www-sivut 2013.)

Moni työllistymiseen ja koulutukseen liittyvä asia avautui minulle omalla kuntoutusohjauksen työharjoittelujaksollani eräässä ammatillisen oppilaitoksen yksikössä, mistä myös opinnäytetyöni aihe kumpuaa. Opinnäytteessäni tehdään työtä juuri niiden asioiden parissa, joista Allianssi ry oli huolissaan lausunnossaan valtiovarainvaliokunnalle tekemässään lausunnossa. Urapolku-hankkeen tavoitteena on tehdä yrityskartoitusta ja luoda verkostoa yrityksistä, joilla on valmiuksia toteuttaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppiminen. Hanketta hallinnoivan Sastamalan Koulutuskuntayhtymän rehtori Anna-Leena Kivipuron mukaan Urapolku-hankkeen tarkoituksena on myös löytää yrityksestä työtehtäviä, joihin nuori voisi työllistyä opintojen päätyttyä. Hankkeen tarkoituksena on luoda urapolkusuunnitelumalli, jossa yksilölliset valinnat ja yritysyhteistyö auttavat nuorta siirtymään joustavasti työelämään. Työskentelen itse hankkeen parissa määräaikaisessa työsuhteessa, ja roolini hankkeessa on tehdä yritysyhteistyötä ja järjestellä erityisopiskelijoiden työssäoppimisasiota sekä tukea heidän opintojaan konkreettisesti esimerkiksi auttamalla heitä tehtävien teossa tai työssäoppimispaikan löytämisessä ja tarvittaessa menemällä tueksi työssäoppimispaikkaan.

Opinnäytetyössäni sivutaan Urapolku- hanketta kuvaamalla opiskelijoiden vaiheita heidän omalla urapolullaan tapahtuvan opiskelun aikana. Urapolullaan opiskelija saa erityistä tukea työssäoppimisjaksoillaan ja tulevaisuuden työllistymiseen liittyvissä asioissa. Tässä yhteydessä käytössä on myös laajennettu työssäoppiminen, jonka tarkoituksena on työvaltaistaa opintoja ja antaa joustavuutta opintoihin niiden etene-
misen aikana. Tällöin opiskelija suorittaa suuremman osan opinnoistaan työpaikalla kuin tavallista polkua kulkeva opiskelija. (Kivipuro 2012, 2.)

6.1 Havainnointi

Yhtenä menetelmänä tässä työssä käytin osallistuvaa havainnointia, joka voi olla sekä aktiivista että passiivista. Työotteeni tässä opinnäytetyössä on osittain aktiivinen osallistuva havainnointi. Aktiivisessa osallistuvassa havainnoinnissa tutkija pystyy vaikuttamaan omalla läsnäolollaan tutkittavaan ilmiöön. Hän voi olla aktiivisena toimijana esimerkiksi hankkeessa, kuten minun on tarkoitus tässä opinnäytetyössäni olla. Tutkija on läsnä kahdessa eri persoonassa, toisaalta tutkijana ja toisaalta muiden käyttäytymisen ja toiminnan seuraajana. Osallistuva havainnointi edellyttää myös sitä, että tutkija pääsee sisälle tutkittavaan yhteisöön; minun osaltani tämä on mahdollistunut työni kautta. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija voi tarkkailla tilannetta ensin kokonaisvaltaisemmin, jonka jälkeen hän voi päästä vähitellen sisälle yksityiskohtiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Vilka 2006, 44–45.)

Aktiivinen osallistuva havainnointi on Vilkan (2006, 44) mukaan enemmän tutkimusasetelma kuin tutkimusmenetelmä. Lähtökohtana siinä on tutkijan läheinen työskentely tutkimuskohteen jäsenten kanssa. Peruseriaatteena on, että tutkija ja tutkittavat yhdessä korjaavat, ohjaavat ja arvioivat toimintaansa tai päätöksiään. Tutkijan on tarkoituksena saada aikaan tutkimuksella muutosta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta niin tutkimuskohteessa kuin yhteiskunnassa. Toivon, että tämän opinnäytetyön avulla löytyisi uusia ajatuksia, joiden avulla muutosta voitaisiin rakentaa erityisopiskelijoiden opintojen ja urapolun suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Osallistuvassa havainnoinnissa on mielestäni tärkeää osata ottaa huomioon se, että havainnointi on hyvin subjektiivista ja valikoivaa toimintaa. Eri ihmiset kiinnittävät

huomiota hyvinkin erilaisiin asioihin, myös ennakoasenteet ja -oletukset vaikuttavat havaintojen tekemiseen. Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat toimintaan hyvinkin paljon. Omalta osaltani se, että toimin itselleni kokonaan uudella alalla on sekä positiivinen että negatiivinen asia. Katson asioita ehkä avoimemmin silmin kuin sellainen henkilö, joka on työskennellyt koulumaailmassa pitkään, mutta taas käytännön tiedon ja kokemuksen puute tuo esiin omat haasteensa toiminnassani. Pysin työssäni kuntouttavaan työotteeseen, joka tulee ilmi siinä että pyrin huomioimaan opiskelijan elämäntilanteen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, opinnoista raha-asioihin ja harrastuksiin. Työni tuloksia ei voi verrata mihinkään aikaisempaan tehtyyn, sillä kuntoutuksen näkökulmaa ei ole otettu aikaisemmin yksikössä huomioon tällä tavoin. Myös se, että teen työtä yksittäisten henkilöiden kanssa asettaa haasteensa, emme voi tietää mitä olisi tapahtunut jos heitä ei olisi otettu tehostettuun ohjaukseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.2 Opinnäytetyön menetelmien yhteiset piirteet toimintatutkimuksen kanssa

Opinnäytetyöni sivuaa toimintatutkimusta, jossa muutoksen avulla voidaan tuottaa omanlaista tietoa tutkittavasta asiasta tai asioista. Toimintatutkimus voi tuottaa tietoa toiminnasta ja muutoksesta vastaten kysymykseen miten tutkittavat kohteet voivat muuttua ja toisaalta se käänteisesti vastaa kysymyksiin siitä, miksi ne eivät muutu. Tilanteissa, joissa muutos ei tapahdu voi olla mahdollista saada näkyviin asenteita, valtarakenteita, työkuultuureja tai muuta vastaavaa, jotka eivät muuten välttämättä ilmenisi. Toimintatutkimuksessa on olennaista pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asioiden muutokseen edistämällä ja parantamalla niitä tavalla tai toisella. Toimintatutkimuksessa tuotetaan aineistoa ja sen pohjalta uutta tutkimuksellista tietoa, vaikka aiotut käytännön muutokset eivät onnistuisikaan. Toimintatutkimuksellisen kenttäkokeen perusmalliin kuuluvat vertailuasetelma, lähtötilan kartoitus, intervention kuvaus ja lopputilan mittaus. Omassa työssäni en tee varsinaista tutkimusta, mutta pyrin löytämään tietoa toiminnan kautta ja ehkä jatkossa voisi olla mahdollista kehittää vertailuasetelma, jonka avulla näitä asioita voitaisiin tutkia laajemmin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.3 Opinnäytetyöraportin käytännön toteutus

Opinnäytetyöni on toiminnallinen projekti, jonka olen toteuttanut monimenetelmällisesti. Se sisältää sekä eri aineistolähteistä kerättyä tietoa, että tiedonkeruuta omasta työstäni hankkeessa. Muistiinpanoni tein päiväkirjamuodossa, joista nostan esille olennaiset asiat esille esimerkkiopiskelijoiden tapauksista.

Kuvaan työssäni kolmen opiskelijan tarinat, joista nostan esiin ne asiat, joiden katson hyödyttävän jatkossa työyhteisöä ja jotka ovat kuntoutuksen näkökulmasta kiinnostavia. Teoriaosassa selvitin mielestäni keskeiset erityisopiskelijan työllistymiseen ja työssäoppimiseen liittyvät käsitteet kuntoutusohjauksen viitekehyksessä. Ohjaustyön kannalta oli mielestäni tärkeää selvittää myös joitain oppimiseen liittyviä seikkoja. Opiskelijoiden prosessien kautta koetan pohtia niitä seikkoja, joita olisi voitu tehdä toisin ja niitä hyötyjä, mitä yksittäisten erityisopiskelijoiden tehostetulla ohjauksella voidaan saada näkyville.

Olen perehtynyt ammatillista koulutusta ja oppimista käsittelevään kirjallisuuteen, tutustunut ammatilliseen erityisopetukseen, työkyvyn arviointiin liittyvään materiaaliin, ajankohtaisiin verkkosivuihin, aihetta koskettavaan lainsäädäntöön sekä erilaisiin hankkeisiin liittyen ammatilliseen koulutukseen. Myös joitain tutkimuksia aiheistosta löytyy. Materiaaliin olen perehtynyt kevästä 2013 alkaen ja opinnäytetyön raportin kirjoittamisen aloitin syyskuussa 2013. Koko hankkeen ajan pidin päiväkirjaa toimistani hankkeessa ja syyskuun ja marraskuun 2013 välillä erottelin sieltä ne asiat, jotka koskevat esimerkkiopiskelijoitani ja siirsin ne edelleen tähän opinnäytetyön raporttiin.

Esimerkkiopiskelijat valikoin tähän opinnäytteeseen sen perusteella, että olin tehnyt heidän kanssaan pisimpään töitä hankkeessa, eli nämä opiskelijat olivat olleet mukana siitä saakka, kun aloitin työn hankkeessa, eikä esimerkiksi heidän työssäoppimistaan jouduttu keskeyttämään. Yhteensä minulla oli urapolkuhankkeen tiimoilta polutettavana noin kymmenen opiskelijaa. Heistä kaikki eivät jatkaneet laajennetussa työssäoppimisessa. Esimerkkiopiskelijoihini ehdin tutustua parhaiten jo ennen tämän raportin kirjoittamista. Hankkeen yhteydessä polutettavat opiskelijat valikoituivat opiskelijahuollon suosituksesta, käytännössä opinto-ohjaajalla oli paras tieto niistä

opiskelijoista, jotka hyötyisivät tästä eniten. Mahdollisuuteni käyttää aikaa tähän opinnäytetyöhön oli rajallinen, eivätkä esimerkkiopiskelijani ehtineet valmistua ammattiin tänä aikana, joten päädyin kuvaamaan prosessia siihen saakka kun opinnäytetyöni oli valmistuttava. Tietoa tarinoita varten sain keskusteluista opiskelijoiden, opinto-ohjaajan, koulutusohjaajan, ryhmänohjaajien, erityisopettajien, vanhempien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

6.4 Yksityisyyden suoja

Koska kuvaan työssäni yksittäisten opiskelijoiden asioita, varmistan, että opiskelijat eivät ole tästä työstä tunnistettavissa. En kerro opiskelijoiden sukupuolta, oppilaitoksia, ammattialoja tai yrityksiä, joissa nämä opiskelijat opiskelevat tai ovat työssäoppimisjaksoilla. Työni puolesta minulla on oikeus päästä lukemaan esimerkiksi opiskelijoiden HOJKS:t ja olla osallisena opiskelijoiden HOJKS- ja verkostopalavereissa. Yhteistyökumppaneilta, eli tässä tapauksessa esimerkiksi vammaispalveluista, olen saanut myös työssäni tarvittavaa tietoa opiskelijoiden taustasta. Aion antaa työni luettavaksi esimiehelleni ennen työn palauttamista, ja hyväksyttää työn myös hänellä. Päiväkirjat hävitän sitten kun niitä en enää työssäni tarvitse.

7 ESIMERKKIOPISKELIJOIDEN TARINAT - ERITYISOPISKELIJOIDEN POLKUJEN KUVAUS

Kuvaan tässä opinnäytetyössä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden polkua ammatillisessa oppilaitoksessa. Osassa esimerkeistä on mukana paljon yhteistyötahoja esimerkiksi opiskelijan kehitysvamman vuoksi, osassa taas opiskelijalla on pienempi verkosto. Jokaisen opiskelijan kohdalla opintojen etenemistä ja suunnitelmaa on pohdittu opinto-ohjaajan kanssa, joka on ollut jokaisen esimerkkiopiskelijan tapauksessa vahvana taustatukena minulle. Myös koulutusohjaajan tietotaitoa on tarvittu jokaisen esimerkkiopiskelijan kanssa, koska ammatillisen koulutuksen maailma oli minulle ennestään vieras. Opinnäytetyössäni esiintyvien opiskelijoiden nimet ovat keksittyjä.

7.1 Kaunon vaiheet

Esimerkkiopiskelijani Kauno opiskelee ammatillista perustutkintoa tällä hetkellä kolmatta vuotta. Hänellä on kehitysvamma, jonka seurauksena hän suorittaa opintonsa mukautetusti integroituna tavalliseen opiskelijaryhmään. Hän asuu kehitysvammaisille tarkoitettussa vaativan autetun asumisen yksikössä. Peruskoulun hän on suorittanut täysin mukautetusti pienryhmässä pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Opiskelijan omana tulevaisuuden haaveena on pääsy ”oikeisiin töihin”. Aikaisemmin hän on työllistynyt oman kotikuntansa toimintakeskuksen kautta kesätöihin, joihin kehitysvammaisten työtoiminnan asiakkaana hänellä on oikeus.

Toisena vaihtoehtona opiskelun asemesta hänellä oli osallistua kehitysvammaisten toimintakeskuksen toimintaan, mutta hän on itse valinnut tien ammatilliseen oppilaitokseen. Opintojen alussa Kaunon ja hänen lähiverkostonsa kanssa on tehty HOJKS, missä on suunniteltu keinoja hänen opintojensa suorittamisen tueksi. Suurena haasteena opiskelussaan Kaunolla on luetun ymmärtäminen. Hän tarvitsee erilaisista tehtävistä suoriutuakseen paljon ohjausta ja yksinkertaisia ohjeita. Ohjeiden tulee olla hyvin yksinkertaisia sekä suullisesti että kirjallisesti annettuna. Opiskelun viimeisen vuoden käynnistyessä hänelle on kerääntynyt aivan mukavasti suoritettuja opintoja. Suunnitelmassa on myös kirjattuna, että Kauno tekee opiskeluun liittyviä tehtäviä yhdessä asumisyksikkönsä henkilökunnan kanssa. Hänen opintojensa etenemistä on seurattu tähän asti opinto-ohjaajan ja ryhmänohjaajan toimesta yhteistyössä asumisyksikön omaohjaajan kanssa, myös Kaunon äiti on vahvasti hänen elämässään mukana ja kiinnostunut Kaunon opinnoista.

Kaunolle on tehty mukautuksia lähes kaikissa atto-aineissa, jotka tarkoittavat ammatitaitoa täydentäviä tutkinnon osia, näihin kuuluvat esimerkiksi kieliopinnot, matematiikka ja äidinkieli. Kauno on selvinnyt taitojensa puolesta kohtuullisesti työssäoppimispaikoilla ja koulussa, ajatellen Kaunon kehitysvammaa. Tässä tapauksessa se, että sosiaaliset taidot eivät ole kehittyneet vielä työelämän vaatimalle tasolle on suuri haaste. Opiskelijaryhmässä toimiminen on ollut välillä hankalaa kiusaamisen ja provosoitumisen vuoksi. On ilmennyt pientä kiusaamista puolin ja toisin, mikä on aiheuttanut ongelmia. Hän on käyttänyt välillä erittäin karkeaa kieltä, mistä on jouduttu keskustelemaan.

Keväällä 2013 järjestettiin koululla palaveri, jossa olivat läsnä Kauno, hänen omaohjaajansa, opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja, koulutusyksikön apulaisrehtori ja minä. Palaverin tarkoituksena oli pohtia Kaunon opintojen etenemistä. Kaunon kohdalla päädyttiin siihen, että taidot harjaantuisivat parhaiten tekemisen kautta. Palaverissa puututtiin myös hyvin tiukasti Kaunon kielenkäyttöön ja käyttäytymisen pelisääntöihin sekä asetettiin käyttäytymisen paraneminen ehdoksi laajennetulle työssäoppimiselle. Kehitysvamman vuoksi Kaunon murrosikä oli tällöin pahimmillaan, jonkin verran viivästyneenä tavallisen nuoren kehitykseen verrattuna, jolloin se oli yhtenä syynä rajojen hakemiselle moneen suuntaan.

Kauno oli ollut työssäoppimisjaksolla eräässä yrityksessä viime keväänä kahden kuukauden mittaisen jakson. Pääsin heti keväällä harjoittelun alkaessa vierailemaan yrityksessä yhdessä hänen ryhmänohjaajansa kanssa. Kerroin siellä yrityksen tuotantopäällikölle mahdollisuudesta laajennettuun työssäoppimiseen ja sitä kautta myös tavoitteestamme, joka olisi Kaunon pääsy tavallisiin (tuettuihin) palkkatöihin avoimille työmarkkinoille. Tuotantopäällikkö ei ollut tällöin valmis vielä sitoutumaan mihinkään suunnitelmaan kovin pitkäksi aikaa, mutta oli kiinnostunut laajennetun työssäoppimisen mahdollisuuksista ja oli valmis aloittamaan laajennetun työssäoppimisen Kaunon kanssa.

Keväällä otin yhteyttä myös Kaunon kotikunnan kehitysvammaisten toimintakeskukseen, jossa paikallisen toimintakeskuksen johtajan kanssa kävimme läpi Kaunon tilannetta ja tulevaisuuden suunnitelmaa, tämän keskustelun pohjalta minulle selvisi mitä mahdollisuuksia Kaunolla olisi tulevaisuudessa. Itselleni jäi tämän keskustelun pohjalta sellainen kuva, että kehitysvammaisella nuorella ei juuri ole mahdollisuuksia päästä työllistymään avoimille työmarkkinoille Kaunon kotiseudulla. Yhteistyö toimintakeskuksen johtajan kanssa käynnistyi heti, olen saanut häneltä paljon arvokasta tietoa ja käytännön neuvoja, koskien kehitysvammaisten parissa tehtävää työtä sekä kannustusta tämän projektin toteuttamiseen. Keskustelujen perusteella päätimme yhdessä, että Kaunon osalta tavoitteena olisi yhdessä löytää hänelle työpaikka avoimilta työmarkkinoilta. Tavoitteena olisi, että Kaunon taidot harjaantuisivat laajennetun työssäoppimisen kautta niin hyväksi, että kyseisestä yrityksestä (tai tarpeen vaatiessa jostain muusta saman alan, lähialueen yrityksestä) olisi mahdollista löytää

hänelle sopiva työ, johon sitten yhteistyössä valmistumisvaiheessa haettaisiin TE-toimistosta esimerkiksi palkkatukea tai työolosuhteiden järjestelytukea. Päädyimme siihen, että palkkatukea voisi hakea mahdollisesti Kaunon vajaakuntoisuuden perusteella. Myös työolosuhteiden järjestelytuki voisi tulla Kaunon kohdalla kyseeseen, sillä hän tarvitsee toisen työkaverin avustamista ja tukea monissa tilanteissa.

Toimintakeskuksen kautta järjestyi Kaunolle vielä kesätyöpaikka tästä samasta yrityksestä. Kesätyöjakson pituus oli kaksi viikkoa ja palkan Kaunolle maksoi toimintakeskus. Kesällä yritys myös aloitti toimintakeskuksen aloitteesta suunnitelmallisen perehdytyksen Kaunon kanssa ja he olivat aloittaneet kirjaamaan ne työt mitä Kauno oli oppinut tekemään ja mitä aiotaan tulevaisuudessa opetella. Kesätyöjakso oli mennyt hyvin, Kauno oli saanut harjoitella myös iltavuoron tekemistä ja työelämässä tarvittavat sosiaaliset taidot olivat selkeästi parantuneet kevään jaksoon verrattuna.

Heti elokuussa soitin yrityksen tuotantopäällikölle ja kysyin Kaunon mahdollisuudesta aloittaa laajennettu työssäoppiminen. Laajennettu työssäoppiminen aloitettiin elokuussa vuonna 2013 ja Kauno oli työssäoppimassa kaksi päivää viikosta koko ensimmäisen jakson ajan. Työpäivät sovittiin ryhmänohjaajan ja yrityksen työnjohtajan kanssa. Jakson aikana sovittiin yrityksen kanssa toisen jakson työssäoppimisjaksosta ja hän sai mahdollisuuden suorittaa toiseen jaksoon kuuluvan normaalin työssäoppimisjakson samassa yrityksessä. Hän on tällä työssäoppimisjaksolla edelleen, kun kirjoitan tätä työtä.

Suunnitelmana on jatkaa laajennettua työssäoppimisen kokeilua yrityksen kanssa riippuen yrityksen taloustilanteesta ja innokkuudesta toimia Kaunon kanssa. Yritys on tällä hetkellä vaikeassa taloudellisessa tilanteessa, mikä estää pitkien jatkosuunnitelmien tekemisen. Kauno on itse todella innostunut työstään ja menee työpaikalle mielellään joka päivä. Myös yhteistyö työkavereiden kanssa on sujunut hyvin. Tuotantopäällikön mukaan Kauno on otettu hyvin vastaan työyhteisössä, ja hän selviää sosiaalisten taitojensa puolesta työyhteisössä hyvin. Kehittämistä on vielä työn tekemiseen liittyen tehokkuudessa; Kauno unohtuu usein pelailemaan puhelimensa kanssa. Käsihygienian kanssa on Kaunolla välillä ongelmia ja kielenkäyttö lipsahtelee edelleen välillä väärille urille, mutta työyhteisössä ollaan onneksi ymmärtäväisiä

tämän asian suhteen. Kauno pystyy käyttämään jo joitain työssä tarvittavia koneita itsenäisesti, mutta tarvitsee paljon ohjausta, jotta työt etenisivät.

Suunnitelmissa on vielä ennen Kaunon valmistumista tehdä osaamiskartoitus, jossa käydään läpi hänen taitonsa: mitä oman alansa koneita ja työvälineitä hän kykenee käyttämään, mistä työtehtävistä hän suoriutuu itsenäisesti ja mistä taas tuettuna ja millaiset työelämätaidot hänellä sillä hetkellä on. Osaamiskartan avulla toimintakeskuksen henkilöstön olisi jatkossa helpompi tukea Kaunoa oman alansa työpaikan hakemisessa, mikäli työpaikkaa ei järjesty avoimilta työmarkkinoilta heti valmistumisen jälkeen. Kauno on valmistumisensa jälkeen oikeutettu ilmoittautumaan myös työnhakijaksi TE-toimistoon. Osaamiskartoituksesta hyödytään varmasti sielläkin, sen avulla he saavat realistisen tiedon Kaunon osaamisesta.

Kuvio 2. Kaunon yhteistyötahot

Kehittämistä Kaunon prosessin suhteen meillä olisi ollut työnjaossa, kenen vastuu on mistäkin osa-alueesta. Tämä johtuu suurimmaksi osaksi siitä, että minulla ei ollut Kaunon prosessin alussa vielä selvillä mitä tulen tekemään ja miten, aloitin silloin työni hankkeessa. Kaunon prosessissa avainasemassa on ollut ryhmänohjaajan aktiivinen ote, hän on ottanut minut mukaan yrityskäynneille, joissa olen päässyt esittelemään hanketta ja kertomaan tuetun työllistymisen mahdollisuuksista. Yhteistyö toimintakeskuksen kanssa on ollut erittäin antoisaa ja opinto-ohjaajalta ja koulutusohjaajalta olen saanut apua Kaunon opintojen suorittamiseen liittyvissä asioissa.

Myös asumisyksikkö on tukenut Kaunoa tämän opinnoissa ja auttanut murrosiän kuohuista selviämisessä.

7.2 Mitä tapahtui Vienon kanssa

Toinen esimerkkiopiskelijani Vieno, on myös suorittamassa ammatillista perustutkintoa, tällä hetkellä toista vuotta. Hän on suorittanut peruskoulun osittain mukaautusti. Hänen ongelmiaan ovat oppimisvaikeudet ja laajat puutteet sosiaalisissa taidoissa. Atto-aineissa hänelle on tehty runsaasti mukautuksia. Hänen kykynsä tuottaa puhetta on hyvin rajallinen. Ensimmäinen opiskeluvuosi osoitti, että hänelle ei sovi tavallisessa opiskelijaryhmässä annettu ammattiaineiden opetus. Hän eristäytyi ryhmästä ja käytännössä istui työsalin nurkassa kaikki ammattiaineiden tunnit osallistumatta töiden tekemiseen. Myös kotona oli noussut esiin huoli opintojen etenemisestä ja kouluun tuleminen oli muodostunut haasteeksi, mikä näkyi poissaoloina. Opiskelijan ryhmänohjaajan, koulutusohjaajan ja opinto-ohjaajan kanssa pohdittiin ratkaisua tilanteeseen ja päädyttiin siihen, että Vienon kanssa olisi mahdollisuus kokeilla laajennettua työssäoppimista. Kevään työharjoittelujakso sujui hyvin, mikä antoi viitteitä siitä, että jotain oli tehtävissä.

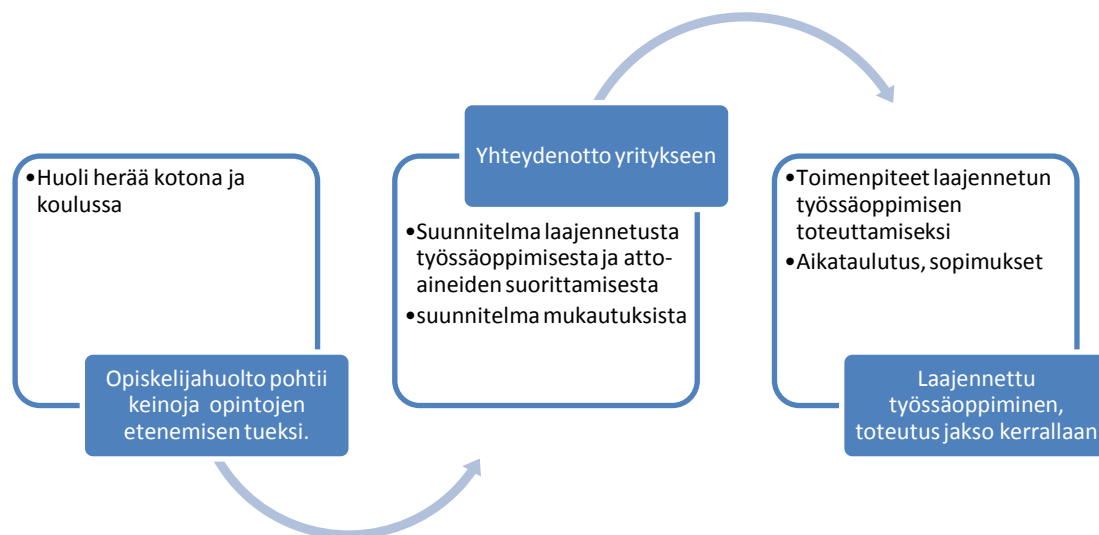
Keväällä keskustelin Vienon ja hänen huoltajansa kanssa mahdollisuudesta laajennettuun työssäoppimiseen, sillä sen toteuttaminen on mahdotonta, mikäli opiskelija itse ei ole motivoitunut siihen. Yhdessä sovittiin, että alkaisin järjestää hänelle työssäoppimispaikkaa. Opiskelija ja hänen huoltajansa toivoivat, että hän voisi mennä samaan yritykseen, jossa hän oli jo aiemmin ollut työssäoppimassa. Otin yhteyttä yritykseen keväällä 2013 toukokuussa, jolloin sovimme yrityksen tuotantopäällikön kanssa että laajennettu työssäoppiminen aloitettaisiin elokuussa 2013, heti kun koulu alkaisi kesäloman jälkeen. Syksyllä koulun alettua ja lukujärjestyksen valmistuttua sovimme ryhmänohjaajan kanssa päivät, jotka opiskelija olisi työssäoppimassa. Ne valittiin lukujärjestyksen mukaan. Ensimmäisessä jaksossa hän oli 1-2 päivää viikossa työpaikalla ja toisessa jaksossa 2-3 päivää. Käytännössä samat ajat, jolloin ryhmän toiset opiskelijat ovat tekemässä käytännön töitä koulun työsalissa. Ensimmäisen jakson lukujärjestyksessä oli ryhmällä myös vapaapäiviä, ja Vieno työskenteli myös ne päivät yrityksessä. Koulupäiviksi valikoituivat ne päivät, jotka olivat erityisen

tärkeitä ammatillisen kehittymisen kannalta. Tämän arvion teki Vienon ryhmänohjaaja.

Vienon kohdalla saatiin hyvää tulosta pian opintojen työvaltaistamisen jälkeen; jo ensimmäisen jakson aikana hän sai työssäoppimispaikassaan tehtyä ensimmäiseltä vuodelta suorittamatta jääneet ammattiaineiden näytöt. Opettaja tosin päätyi mukautettuun arviointiin. Hän sai korvattua osan poissaoloistaan, sillä hän työskenteli myös silloin yrityksessä, kun muut ryhmäläiset olivat viettämässä vapaapäiviä kouluviikon aikana. Soitin yritykseen tasaisin välein, kyselin kuulumisia ja sain hyvää palautetta Vienosta. Tuli ilmi, että hän tarvitsee yrityksessä tukihenkilön, sillä puheen tuottaminen on suppeaa, ja hänen on helpompi toimia aina samojen ihmisten kanssa. Tässä tapauksessa yrityksen tuotantopäälliköstä muodostui tukihenkilö Vienolle, muihin työkavereihin hän ei ottanut juurikaan kontaktia. Työssäoppimisjakson edetessä hän oli jopa oma-aloitteisesti kysynyt myös seuraavaa työtehtävää edellisen loppuessa, mikä on ollut Vienolle suuri haaste. Toisella jaksolla tapahtui Vienon henkilökohtaisessa elämässä ikäviä asioita, joiden vaikutusta lähitulevaisuuteen ei voida vielä ennustaa. On ollut hyvä, että hän on saanut erityistä tukea opintoihinsa jo tässä vaiheessa, mikä on toivottavasti helpottanut tämänkin asian käsittelyä. Toinen jakso sujui näistä tapahtumista huolimatta myös hyvin, mistä merkinä oli se, että Vieno sai yrityksestä palkattua työtä koulun syysloman ajaksi.

Vienon esimerkki on mielestäni hyvä siksi, että esimerkistä näkee kuinka kokonaisuutta ajatellen hyvinkin pienellä vaivannäöllä ja tukitoimilla on mahdollista päästä hyvään vauhtiin opiskelussa monista rajoitteista huolimatta. Ainoat yhteistyötahot ovat siis olleet koulun opiskelijahuollon lisäksi yritys ja luonnollisesti opiskelijan huoltaja, koska on kyse alaikäisestä opiskelijasta. Tämä on vaatinut kohtuullisen suurta panosta ryhmänohjaajalta, joka suunnittelee mitä opintoja opiskelija voi yrityksessä suorittaa, eli mitä opintoja hyväksi luetaan yrityksessä tehtyjen töiden kautta ja mitä näyttöjä opiskelija voi antaa siellä. Opettajat joutuvat panostamaan laajennetun työssäoppimisen alussa opintojen suunnitteluun, mikä aiheuttaa joskus ärtymystä lisääntyneen työmäärän vuoksi. Toisaalta muun ryhmän ohjaaminen Vienonkin tapauksessa helpottuu, koska hän on ”kädestä pidettävä” koulun töissä ja vaatii jatkuvaa ohjausta, jotta suoriutuu tehtävästä toiseen. Minun roolini oli tässä esimerkissä olla yhteyshenkilö opiskelijan, opiskelijan kodin, yrityksen, ryhmänohjaajan ja oppi-

lashuoltoryhmän välillä. Samalla olen tukenut Vienoa atto-aineiden suorittamisessa. Olen hoitanut myös yhteydenpidon yritykseen ja neuvotellut työssäoppimisasiat yrityksen kanssa.

Kuvio 3. Vienon prosessin kulku.

Vienon kohdalla laajennettu työssäoppiminen on todettu tukimuotona mukautusten lisäksi riittäväksi, joten suunnitelmana on jatkossa jatkaa opiskelijan työssäoppimisen erityistä tukemista sekä jatkaa laajennetun työssäoppimisen avulla opinnot loppuun saakka. Ongelmana on kuitenkin edelleen se, että koulussa Vieno ei kykene toimimaan annettujen ohjeiden mukaan ja näin ollen ei tee koulussa tehtäviä harjoitustöitä juuri ollenkaan. Nyt haasteena on vielä saada Vieno toimimaan paremmin koulussa ja tekemään vaadittuja harjoitustöitä. En ymmärrä sitä, miksi hän menettää koulussa kykynsä toimia ja työskennellä. Tämä vaatii valtavan suuren panoksen ryhmänohjaajalta, jotta Vieno saataisiin työskentelemään myös koulun työsalissa. Suunnitelmana on järjestää aiheesta vielä yhteinen keskustelu, jotta saataisiin tehtyä suunnitelma toimintakyvyn säilyttämiseksi myös koulussa. Vienon kohdalla olisi tarpeen saada erityisopetukseen lisäresurssia, jotta olisi mahdollista löytää ratkaisu tilanteeseen.

Vienon perhe on ollut aktiivinen ja monia asioita on saatu hoidettua yhteistyössä kodin kanssa. Koska Vienon puhuminen on hyvin vähäistä, olen kotoa saanut tietoa

siitä, kuinka Vieno on työssäoppimassa viihtynyt ja mitä muuta hänelle kuuluu. Vienon tapauksessa on erityisen tärkeä rooli yrityksen henkilökunnalla, joka on ottanut Vienon hyvin vastaan työyhteisöön. Erityisesti yrityksen työnjohtajan tapa johtaa tehtävää työtä on sellainen, että Vieno kykenee toimimaan yrityksessä. Työtehtävät on saatu yrityksessä pilkottua riittävän pieniin osiin, jolloin niiden työstäminen on helppo suorittaa. Tavoitteena on kaikista pulmista huolimatta, että Vieno valmistuu ammattiin määräajassa ja löytää itselleen sopivan työpaikan, ehkä jopa siitä yrityksestä, jossa hän parhaillaan työssäoppimistaan suorittaa.

7.3 Raunin polku

Rauni on jo täysi-ikäisyyden jonkin aikaa sitten saavuttanut nuori, jonka tilanteen taustalla on lievä kehityksen viivästymä ja kielelliset vaikeudet. Hän asuu itsenäisesti, ja hänellä on asiakkuus sosiaalipalveluihin taloudellisen tilanteen vuoksi. Peruskoulunsa hän on suorittanut mukautetusti pienryhmässä. Hän on todella rauhallinen persoona, tämä rauhallisuus ja sosiaalisten taitojen puute kielellisten vaikeuksien lisäksi tulevat olemaan varmasti haaste tulevaisuuden työllistymisen kannalta. Hän suoriutuisi varmasti tulevaisuudessa monista yksinkertaisista töistä, jos hän saisi riittävän tuen työpaikaltaan.

Tällä hetkellä Rauni opiskelee toista vuotta ammatillista perustutkintoa, hän on jo aiemmin yrittänyt suorittaa toista ammatillista perustutkintoa toisessa ammattikoulussa, siitä suoriutumatta. Opinnot olivat tällöin keskeytyneet puolen vuoden jälkeen kiusaamisen vuoksi. Rauni oli joutunut kiusatuksi ryhmässä, jossa oli muita erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Raunin opiskeluun tehdyn intervention taustalla tämän hetkessä oppilaitoksessa olivat ongelmat opinnoista suoriutumisessa, myöskään työt koulun työsalissa eivät oikein kiinnostaneet. Hän tunsu itsensä taas ulkopuoliseksi ryhmässä, jossa oli muuten melko vauhdikkaita persoonia. Raunilla on vaikeuksia sekä ammattiaineiden, että atto-aineiden suorittamisessa. Lähes kaikista atto-aineista puuttuu jokin suoritus ja niitä tullaan laajalti mukauttamaan. Raunin ongelmana on myös se, että jos jokin aine, kuten esimerkiksi ruotsin kieli, ei häntä kiinnosta, hän ei yksinkertaisesti saavu paikalle. Näin ollen rästiopintoja on kertynyt runsaasti.

Ammattiaineissa tavoitteena olisi kuitenkin, että kovin laajoihin mukautuksiin ei tarvitsisi lähteä, mikä helpottaisi työllistymistä tulevaisuudessa. Opiskelijahuollon ja ryhmänohjaajan kanssa tulimme siihen tulokseen, että opintojen työvaltaistaminen auttaisi Raunia harjaantumaan oman alansa töiden tekemiseen ja näin veisi eteenpäin hänen opintojaan. Hänenkin kohdallaan päädyttiin kokeilemaan laajennettua työssäoppimista, sen kautta taidot pääsisivät todennäköisesti kehittymään parhaiten.

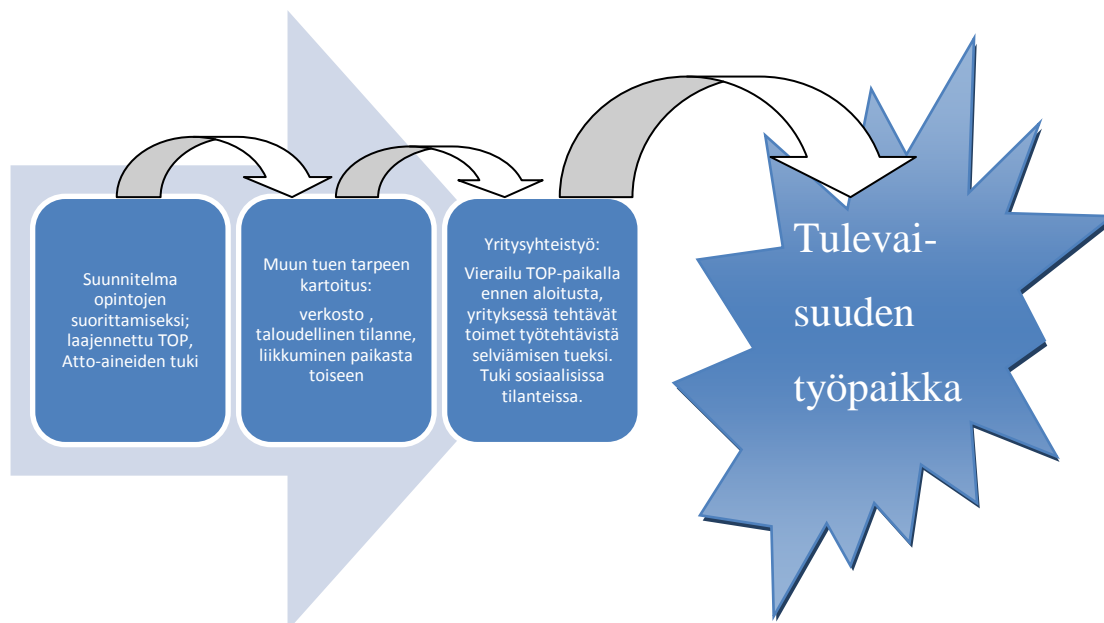
Aloitin Raunin työssäoppimispaikan etsimisen keväällä 2013, työssäoppimispaikka löytyikin kohtalaisen helposti. Ongelmaksi muodostui pitkähkö työmatka, mistä johtuen matkakustannukset muodostuivat Raunille liian suuriksi. Yritys sijaitsee syrjässä, eikä sinne pääse kulkemaan julkisilla kulkuneuvoilla. Rauni kertoi olevansa kotikuntansa sosiaalipalveluissa toimeentulotukiasiakkaana. Koulutusohjaajamme vinkistä sain tiedon mahdollisuudesta hakea ennaltaehkäisevää toimeentulotukea. Sen perusteella teimme Raunin kanssa hakemuksen ennaltaehkäisevästä toimeentulotuesta, jonka perustelimme sillä, että todennäköisyys työllistymiseen olisi parempi ja selkeä tavoite Raunilla olisi ammattiin valmistuminen. Hakemisprosessi oli haastava, sillä Rauni hoitaa itsenäisesti asiansa, mutta ei muista missä asioi, tai kenen kanssa, Rauni on täysi-ikäinen, joten oli haaste löytää oikea ihminen joka Raunin asioita hoitaa. Raunille myönnettiin ennaltaehkäisevä toimeentulotuki ja sosiaalityöntekijän kanssa sovimme, että koulusta ilmoittaisimme aina säännöllisesti päivät jakson alussa, jotka Rauni käy työssäoppimassa. Näin mahdollistui se, että Raunilla oli taloudellinen mahdollisuus kulkea syrjässä sijaitsevaan työpaikkaan omalla autollaan.

Rauni aloitti laajennetun työssäoppimisen elokuussa 2013. Hän kävi työssäoppimassa ensimmäisen jakson aikana kahtena päivänä viikossa ja toisessa jaksossa hän suoritti koko jakson työssäoppimispaikassa, sillä koko Raunin opiskeluryhmä olisi tällöin työssäoppimassa. Ennen työssäoppimisen alkua vierailimme Raunin kanssa yrityksessä ja tutustuimme ihmisiin, työtehtäviin, koneisiin ja tietenkin selvitimme ruokailuun ja muuhun yleiseen toimintaan liittyvät asiat. Samalla selvitimme myös kuka on yrityksessä tukihenkilö, kenelle ilmoitetaan esimerkiksi poissaolot ja kuka on tarvittaessa minuun yhteydessä. Samalla tutustuimme työmatkaan ja mittasimme matkan sosiaalitoimiston ennaltaehkäisevää toimeentulotukea varten. Yritys lupasi tarjota Raunille myös lounaan työssäoppimispäivinä.

Työt sujuivat yrityksessä hyvin ja Rauni pärjäsi työpaikassa mainiosti. Keskusteluisa yrittäjän ja työnjohdon kanssa selvisi, että Rauni tarvitsee kuitenkin hyvin yksinkertaiset ohjeet työstä selviämisen tueksi ja yrityksen henkilökunta olikin tehnyt paljon luovia ratkaisuja tukeakseen Raunin työtä. Koneiden käytössä Raunin ajatus saattoi harhailla ja hänen työskentelynsä valvomiseen jouduttiin käyttämään yrityksessä jonkin verran tavanomaista enemmän aikaa. Yritys oli ratkaissut koneiden eri työvaiheiden huomioimisen tukilapuilla, jotka oli kiinnitetty työkoneeseen ja sijoittamalla toinen työntekijä lähelle Raunin työpistettä. Toinen työntekijä pystyi seurailemaan oman työn ohessa Raunin työskentelyä ja näin näki, koska Raunia tarvitsi auttaa. Työelämätaidoissa on Raunilla vielä jonkin verran kehittämistä. Sosiaaliset taidot ovat nyt tutuissa ympäristöissä kohtuullisen hyvät, mutta esimerkiksi poissaoloista ilmoittaminen tahtoo Raunilta unohtua.

Raunin työssäoppimispaikan yrittäjä näkee mahdollisuuksia Raunin työllistymiseen ja olemmekin alustavasti jo keskustelleet siitä, olisiko Raunilla mahdollisuus työllistyä tulevaisuudessa tuetusti juuri tähän yritykseen. Tämän hetken tilanne on se, että halutessaan Raunilla on mahdollisuus jatkaa yrityksessä laajennetussa työssäoppimisessa ja hän vaikuttaa viihtyvän siellä hyvin. Hän on persoonallaan tuonut mukavan lisän työyhteisöön ja yhteisenä tavoitteenamme on, että hän yritykseen jatkossa työllistyisi. Toivottavasti Rauni on vielä halukas jatkossa jatkamaan laajennettua työssäoppimista, mistä ei tällä hetkellä ole onneksi huolta.

Raunin prosessissa roolini on myös ollut neuvotella työssäoppimiseen liittyvät asiat ja löytää sopiva työssäoppimispaikka. Vierailut yritykseen työssäoppimisen aikana olen tehnyt ryhmänohjaajan kanssa, jolloin Raunin tekemien töiden opinnollistaminen on ollut paljon helpompaa. Opettaja tuntee alan, työmenetelmät ja koneet, joten työnjako on ollut Raunin tapauksessa helppoa.

Kuva 4. Raunin prosessin eteneminen - tähtäimessä tulevaisuuden työpaikka.

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Maailma muuttuu koko ajan ja työelämä siinä mukana, enää ei ole olemassa ns. ”lapiomiehen” töitä, joihin ei tarvita koulutusta ja joihin voisi työllistyä suoraan peruskoulusta. Lähes kaikki työt ovat sellaisia, jotka vaativat koulutuksen ja vain koulutuksen kautta voi hakea niille aloille, jotka kasvavat. Todennäköisesti kovin kilpailu työpaikoista tullaan käymään perusasteen tasolla, sillä tilastokeskuksen mukaan perusasteen työpaikoista on kadonnut 1980-luvulta lähtien puoli miljoonaa työpaikkaa. Samaan aikaan korkeampien asteiden työpaikat ovat lisääntyneet roimasti. Koulutus on avainasemassa yksilön pärjäämisessä tulevaisuudessa. Suomen valtiontalous ei kestä enää huoltosuhteen kasvamista, joten kaikille kynnelle kykeneville on löydettävä työtä. (Myrskylä 2013.) Myös valtioneuvosto toteaa tiedotteessaan, että työmarkkina-, koulutus- ja sosiaaliturvajärjestelmien tulisi luoda hyvät edellytykset sille, että jokainen pääsee mukaan antamaan panoksensa kykyjensä mukaan ja sosiaalisesti kestävästi. Nuoret ovat tulevaisuuden tekijöitä ja menestyksen rakentajia, huomiota onkin kiinnitettävä nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. (Valtioneuvosto 2013.)

Opinnäytetyöni aihe on taatusti ollut ajankohtainen, sillä keskustelua käydään jatkuvasti siitä, kuinka kaikille nuorille saataisiin opiskelupaikka ja kuinka kaikilla pitäisi olla mahdollisuus koulutukseen. Se, että kaikki saavat opiskelupaikan ei kuitenkaan takaa opinnoista selviämistä. Ammattikouluissa on kasvava joukko niitä nuoria, jotka tarvitsevat erityistä tukea opintojen suorittamisessa, heillä opintojen keskeyttämisen riski on todellinen. Toisaalta ammattikouluissa on myös toista ääripäätä edustavia lahjakkaita nuoria, jotka myös tarvitsevat huomiota ja yksilöllisiä oppimispolkuja, jotta opiskelu olisi mielekästä ja riittävän haastavaa. Opettajat joutuvat työskentelemään hyvin erilaisten opiskelijoiden kanssa ja saman opiskelijaryhmän sisällä voi olla hyvin erilaisia opiskelijoita, mikä voi olla todellinen haaste ryhmänohjaajalle. Tästä huolimatta koko opintojen ajan pitäisi punaisena lankana olla joko työllistymisen tai jatko-opintojen suunnittelu, mikä on ryhmänohjaajalle haastavaa, jos ryhmä on kovin heterogeeninen.

Opinnäytetyössäni aion seurata ja havainnoida prosessia siitä, miten luodaan urapolku erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle työssäoppimisen kautta työelämään siirtymisessä. Olin aktiivisesti mukana prosesseissa ja jokaisen ”polutettavan” opiskelijan kohdalla opin jotain uutta. Mielestäni erityisen tärkeäksi asiaksi jokaisen polutettavan opiskelijan kohdalla nousivat verkostot. Nuoren verkostoihin tulisi kiinnittää huomiota, jolloin myös moniammatillinen yhteistyö mahdollistuu paremmin opiskelijan asioiden eteenpäin viemisessä. Nuoren perheen lisäksi olisi tärkeää huomioida ja hyödyntää opiskelun tukemiseen kaikki mahdolliset verkostot, jotka nuorella on käytettävissään.

Moniammatillinen yhteistyö, erityisesti kehitysvammaisten opiskelijoiden osalta vammaispalvelujen, sosiaalipalveluiden ja yhteistyöyritysten kanssa, nousi mielestäni keskeisesti esiin tässä työssä. Se, että asioita mietitään hetki yhdessä, oli suuri asia, josta opiskelija voi hyötyä valtavasti myös jatkossa. Esimerkiksi ajatus koululla tehtävästä osaamiskartoituksesta, nousi esiin yhteisen pohdinnan kautta toimintakeskuksen henkilökunnan kanssa. Osaamiskartoitukset eivät ole tällä hetkellä arkipäivää tavallisessa ammatillisessa oppilaitoksessa. Tämän kaltainen toiminta tarvitsee yhteyshenkilön, eräänlaisen koolle kutsuvan voiman, joka voi olla opiskelijan ryhmänohjaaja tai jokin muu taho esimerkiksi opiskelijahuollosta, tässä tapauksessa se olen ollut minä. Koulun sisällä tehtävä tehokas moniammatillinen yhteistyö ja vas-

tuun jakaminen on myös noussut esiin kullannarvoisena asiana. Yhdessä tehden ja hyvin suunnitellen voidaan saada enemmän hyvää aikaan kuin silloin, jos jokainen keskittyisi vain omaan alueeseensa.

Jokaisen esimerkkiopiskelijan oma urapolku saatiin hyvään vauhtiin, ja heille kaikille on rakentumassa polku työelämään vähitellen. Jokainen esimerkkiopiskelija on tällä hetkellä työssäoppimassa sellaisessa yrityksessä, johon heillä olisi aito mahdollisuus työllistyä tulevaisuudessa joko tuetusti tai jopa ilman yhteiskunnan tukea. Jokaisessa yrityksessä on tietoa siitä, mikä on tavoite tässä projektissa, tosin tilanteet voivat elää vuosien varrella ja esimerkiksi yrityksen taloudellinen tilanne voi muuttua siten, että yrityksellä ei välttämättä ole mahdollisuutta saada esimerkiksi palkkatukea. Jos nyt saisin aloittaa alusta tämän projektin, panostaisin työssäoppimisen aloitukseen enemmän ja menisin yritykseen mukaan ensimmäisiksi päiviksi, sillä se vähentäisi huomattavasti yrityksen panosten määrää työssäoppimisen aloituksessa ja helpottaisi heidän työtään. Tosin ajallisesti tähän ei ollut mahdollisuutta hankkeen alussa. Tällainen toiminta voisi edesauttaa jatkossa sitä, että yritykset ottaisivat helpommin työssäoppimaan erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, jolloin yrityksiltä vaadittu ajallinen panostus hiukan pienenis.

Myös yhteistyö kunnan ja Kansaneläkelaitoksen (KELA) erilaisten palvelujen kanssa nousi tämän työn aikana esille. Yhteistyötä voidaan tehdä esimerkiksi työvoiman palvelukeskuksen ja kuntouttavan työtoiminnan kanssa, mutta tämä ei noussut näissä opinnäytetyöni esimerkeissä esille. Kunnilla sekä Kelalla on käytössä useita erilaisia ei-työsuhteista palvelumuotoja työttömille, vajaakuntoisille ja työkyvyttömyysetuutta saaville: esimerkiksi työharjoittelu, kuntouttava työtoiminta, sosiaalihuoltolain mukainen työtoiminta ja kehitysvammalain mukainen työtoiminta, ammatillisena kuntoutuksena toteutettava työhön valmennus tai mielenterveyskuntoutujien työhön valmennus. Näistä kaikista olisi hyvä olla kattavaa tietoa koululla. Jos jonkun opiskelijan opinnot eivät etene tukitoimista huolimatta, voitaisiin yhteistyössä selvittää myös näitä keinoja opiskelijan tukemiseksi. Kelalta onkin jatkossa tulossa henkilö kouluttamaan koulutuskuntayhtymän koulutusohjaajia nuorten kuntoutukseen liittyvistä asioista.

Hankkeen yhteydessä olen yrittänyt viritellä yhteistyötä erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Mielestäni yksi tärkeimmistä oli TE-toimisto. Toiveenani oli, että olisimme saaneet yhteyshenkilön koulullemme TE-toimistosta, kenen kanssa olisimme voineet yhteistyössä suunnitella opiskelijan työllistymistä jo opintojen aikana. Tämä ei kuitenkaan onnistunut aivan odotusteni mukaan, TE-toimistojen palvelurakennemuutos näyttää haittaavan paikallisella tasolla tehtävää työtä. Sähköpostiyhteydenottoihini ei vastattu lainkaan, enkä puhelimitsekaan saanut oikeaa henkilöä kiinni. Työkaverin henkilökohtaisten suhteiden kautta kuitenkin järjestyi tapaaminen paikallisen TE-toimiston johtajan kanssa, kenen kanssa kävimme läpi työllistymiseen liittyviä asioita, mutta yhteistyötä ei kuitenkaan saatu aikaan siinä muodossa kuin sitä olin ajatellut. Tämä lienee kuitenkin kiinni paikkakunnasta, toisen alueen TE-toimistosta sain suoraan sovittua johtajan kanssa toimintatavat ja sain yhteyshenkilön, keneen voimme olla yhteydessä sen seudun erityisopiskelijoiden asioissa hyvin joustavasti jo opintojen aikana.

TE-toimiston kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteeksi olin ajatellut räätälöidä sopivia ”tukipaketteja” tukea tarvitseville nuorille jo opiskelujen aikana, jotta olisi aito mahdollisuus tukea heitä työnhaussa avoimilla työmarkkinoilla. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työn saamisen helpottumista voitaisiin edistää asiantuntevalla palkan ja sosiaaliturvan yhteensovittamisella ja työtehtävien räätälöinnillä jokaiselle henkilökohtaisesti sopivaksi. Tässä vaiheessa erityistä tukea tarvitsevan nuoren urapolkua ammattikoulussa on tietoa siitä, millaisiin töihin nuori pystyy ja millaiset hänen edellytyksensä oppimisen suhteen ovat. Tämän tyyppistä tukea tarvitsevien nuorten määrä on loppujen lopuksi niin pieni, etten uskoisi tämän kaltaisen toiminnan vaativan paljoakaan lisäresursseja. Tämä säästäisi TE-toimiston työtä nuoren opintojen valmistumisen jälkeen. Toisaalta, jos koulutuksen aikana herää epäily opiskelijan tulevaisuuden työkyvystä, voitaisiin hänet lähettää työkyvyn arvioon TE-toimiston kautta jo opintojen aikana niiden keskeytymättä, jolloin jo opintojen aikana voitaisiin miettiä sopivampaa alaa tai keinoja tulevaisuuden työkyvyn tukemiseksi, mikäli valittu ala osoittautuu liian haastavaksi. Voimien kokoaminen yhteen ja toimintaprosessien suunnittelemine yhdessä paikallisella tasolla, johtaisi todennäköisesti parempaan lopputulokseen työllistymisen edistämässä, mutta vaatisi lisäresursseja henkilökohtaisen ohjauksen kehittämiseen.

Avainasemassa oli myös henkilökohtaisen ohjauksen saatavuus. Pienelläkin panoksella saadaan paljon aikaan, mistä mielestäni Vienon opintojen eteneminen on hyvä esimerkki. Henkilökohtaisen ohjauksen avulla voidaan nostaa esiin niitä vahvuuksia, joita erityisopiskelijalla on. Henkilökohtaisen ohjauksen avulla voidaan keskittyä myös niiden taitojen harjaantumiseen, joita opiskelija tarvitsee työpaikalla ja keskittyä opintojen aikana niiden vahvuuksien vahvistamiseen, joiden avulla työllistyminen mahdollistuisi. Loppujen lopuksi pohdittaessa sitä, mikä edesauttaa erityisnuoren työllistymistä ja jatkomahdollisuuksia elämässä, määrittää tehtävä työ ne pätevyys- ja osaamisvaatimukset, jotka ovat olennaisia itse työn suorittamisen ja työyhteisössä selviämisen kannalta. Merkittävää on siten yritystuntemus paikallisella tasolla: ne tehtävät joita paikallisilla työpaikoilla on, tulee olla ammatillisessa oppilaitoksessa hyvin tiedossa. Kokemukseni mukaan yritykset keskustelevat näistä asioista mielellään ja ovat innokkaita olemaan mukana uusien yhteistyömuotojen kehittämisessä.

Yritysyhteistyö on ollut todella hedelmällistä tämän prosessin aikana, olen yllättynyt siitä, kuinka yritykset ovat ottaneet opiskelijoita ”siipiensä suojaan”. Asioista on pystytty keskustelemaan ja yrittäjillä on ollut aina pieni hetki myös opiskelijoiden asioille. Olen positiivisesti yllättynyt siitä, kuinka kiinnostuneita yrittäjät ovat opiskelijoiden asioista. Hyvä esimerkki tästä on jo tässä vaiheessa Raunin opintoja käyty keskustelu Raunin työssäoppimispaikan yrittäjän kanssa Raunin mahdollisesta työllistymisestä jatkossa. Yritysyhteistyöhön voitaisiin kiinnittää huomiota ja panostaa siihen vielä enemmän, vaikka koulutuskuntayhtymässä, jossa työskentelen, ollaankin varmasti edelläkävijöitä yritysyhteistyön saralla.

Opiskelijan halu ottaa vastuuta ja tehdä päätöksiä nousi myös tämän prosessin aikana keskeiseksi tekijäksi. Nämä opiskelijat, joiden esimerkit kuvasin, ottivat vastuuta omasta opiskelustaan, mutta hankkeen aikana kohtasin myös niitä opiskelijoita jotka eivät tätä vastuuta pystyneet tai halunneet kantaa. Kokemukseni oli, että ne jotka lähtivät laajennettuun työssäoppimiseen, hoitivat sen hyvin. Oliko vaikutusta sillä, että heillä oli käytössään matalan kynnyksen tukihenkilö, sitä en tiedä. Kaikkien kanssa yhteistyö ei sujunut erityisestä tuesta huolimatta. Syitä oli yhtä monia kuin opiskelijoitakin. Ehkä suurimpina asioina nousevat esille elämänhallinnan ongelmat ja psyykkiset pulmat. Myös niihin opiskelijoihin, jotka eivät olleet opintojaan saaneet hoidettua erityisestä tuesta huolimatta, saatiin säilytettyä jonkinlainen yhteys. Tuin

hankkeen aikana myös sellaisia opiskelijoita, jotka eivät suostuneet syystä tai toisesta lähtemään työssäoppimiseen lainkaan, pidin heihin yhteyttä ja yhteistyössä suoritimme puuttuvia opintoja. Koin tämänkin hyväksi asiaksi, he eivät jääneet yksin tänä aikana ja heihin oli koko ajan kontakti koulusta sekä opintoja saatiin jollain tavalla edistettyä. Tässä olennainen asia on riittävä aikaresurssi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintasuunnitelman (2014–2017, 25) mukaan nuorisotakuun tavoitteiden toteutuminen varmistetaan ammatillisen koulutuksen opinto-ohjausta ja muita tukitoimenpiteitä lisäämällä, joustavia koulutuspolkuja mahdollistamalla sekä opiskeluhuoltoa kehittämällä. Opiskelijahuoltoa kehitetään yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Tavoitteena on vahvistaa toisen asteen opiskelijoiden opiskeluhuollon palveluja. Opiskelijahuoltopalvelujen suunnitelmallisuutta ja kehittämistä lisätään nykyistä enemmän yhteisöjen hyvinvointia, ennaltaehkäisevää työtä ja opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäväksi. Tavoitteena on myös säätää laki opiskelijahuollosta vuonna 2014. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2013, 25.) Toivottavasti tämän myötä mahdollistuu henkilökohtaisen ohjauksen lisääntyminen ja esimerkiksi työhönvalmennuksen kehittäminen ammatillisissa oppilaitoksissa. Mielestäni erityisopiskelijan työssäoppimista pitäisi tukea tehostetusti esimerkiksi työhönvalmentajan avulla. Opiskelijoilla olisi käytössään oma työhönvalmentaja (koululta), joka tuntisi heidät ja heidän taitonsa hyvin, auttaisi työssäoppimispaikoilla ryhmänohjaajaa ja oppilaan ohjaajaa löytämään hänen omalle lähikohdityksen vyöhykkeelleen sopivan tehtävän. Työhönvalmentaja tukisi opiskelijaa näiden taitojen oppimisessa sekä työpaikan arjesta selviämässä; voisin kuvitella että pienikin ajallinen panostus voisi riittää. Työhönvalmentajan avulla voitaisiin tukea ja vahvistaa niitä vahvuuksia joita opiskelijoilla on, ja näin ollen työssäoppimista voitaisiin ”räätälöidä” yksilölle sopivammaksi, unohtamatta yrityksen tarpeita. Yrityksessä tehtävä työ määrittää ne osaamisvaatimukset, jotka opiskelijan tulee hallita työllistyäkseen. Koin itse hyväksi sen, että sain tukea opiskelijoita kokonaisvaltaisesti, näin opin tuntemaan heidät hyvin ja pystyin auttamaan niissä asioissa, missä he oikeasti tarvitsivat apua.

VATES-säätiön vetoomuksessa vammaisten nuorten työllistymiseksi todetaan, että vammaiset nuoret eivät pysty kilpailemaan oman ikäluokkansa mukana työpaikoista, sillä heillä on harvoin varhaista työelämäkokemusta aidoista työympäristöistä. Työ-

hönvalmentajien tuella vammaiset nuoret on mahdollista saada kouluista aitoon työelämäkasteeseen parantaen heidän mahdollisuuksiaan työllistyä opinnoista valmistumisen jälkeen. Oppilaitoksiin tulisi saada nykyistä enemmän työhönvalmentajia, jotka tukevat vammaisten nuorten työharjoittelupaikkojen saantia aidoista työpaikoista ja opintojen jälkeistä työllistymistä. (VATES-säätiön www-sivut 2013.)

Kaikki opiskelijat tarvitsevat ohjausta monimutkaisessa oppimisympäristössä selviämässä, mutta erityisopiskelijoiden kohdalla mielestäni hyödyttään eniten ohjauksen riittävästä saatavuudesta ja hyvästä opiskelijatuntemuksesta. Koulutuskuntayhtymän sisäisen yhteistyön kehittämisen panostamiseen voitaisiin käyttää enemmän aikaa ja resursseja, sillä jo oman yksikön sisältä voi löytyä sellaista osaamista, joka voisi hyödyttää koko yhteisöä, jos sen olemassaolosta yhteisössä tiedettäisiin paremmin. Tällöin ohjaus osuisi juuri oikeaan aikaan ja paikkaan opiskelijan hyvää elämää tavoiteltaessa. Myös moniammatilliseen yhteistyöhön olisi aika jo ammatillisissakin oppilaitoksissa panostaa hiukan enemmän. Opettajat voisivat nousta esiin poteroistaan ja lopettaa yksin pärjäämisen. Erityisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt ja tukitoimia tarvitaan, opiskelijahuollon palveluja voisi hyödyntää aivan tavallisessa opetuksessa paljon enemmän, jotta opiskelijoiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja tarpeet oppimisessa voitaisiin huomioida paremmin. Myös se, että työyhteisön sisällä voidaan hyödyntää henkilökohtaisia osaamisalueita, hyödyttää opiskelijaa. Esimerkiksi opinto-ohjaajan, koulutusohjaajan, terveydenhoitajan ja tässä tapauksessa kuntoutusohjaajan osaaminen helpottaa sitä, että löydetään mahdollisimman helposti ne asiat, joissa opiskelija apua tarvitsee. Trendi on koko ajan siirtymässä enemmän yksilöllisten opintopolkujen suuntaan. Vaihtoehtoja on, mikäli asioiden suhteen nähdään hieman vaivaa ja pohditaan niitä yhdessä. Toisaalta työtä voidaan jakaa tehokkaammin: opinto-ohjaaja hoitaa opinnoissa etenemisen, koulutusohjaaja sosiaalisen puolen ja kuntoutusohjaaja pyrkii löytämään kuntoutumisen kannalta parhaat ratkaisut. Toki tämä vaatii koulutuksen järjestäjältä resursointia tämän kaltaiseen toimintaan. Myös esimerkiksi kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän asiantuntemuksen hyödyntäminen on vielä lapsenkengissä.

Koska opintojen kulun ja opintosuoritusten suunnitteleminen laajennetussa työssäoppimisessa ei aina ole kovin yksinkertaista ja opettaja joutuu näkemään paljon vaivaa suoritusten näkyväksi saamisessa, ei asenne niin sanottuun ”ylimääräiseen työhön”

ole aina kovin positiivinen. Jos koululla olisi henkilö, joka voisi hoitaa laajennetun työssäoppimisen käytännön asiat, sekä osallistuisi työssäoppimisen valvontaan, kevenisi opettajien taakka huomattavasti. Erään hankkeessa mukana olleen opiskelijan ryhmänohjaajan mukaan koulun arjessa aika ei tahdo riittää erityisopiskelijoille. Hän koki hyväksi sen, että mukana on toinen käsipari, joka hoitaa käytännön järjestelyt ja tukee kokonaisvaltaisesti opiskelijaa. Tämä säästää aikaa opettajan perustyöhön, eli opettamiseen ja opetustyön suunnitteluun. Ryhmänohjaaja painotti myös yhteiskunnallista näkökulmaa, tämän tyyppisillä tukitoimilla voidaan saada aikaan työllistymistä, joko tuettuna tai ilman. Samaan aikaan toteutuu myös niin sanottu jälkihoito, opiskelijalle pyritään löytämä työpaikka jo opintojen aikana, jolloin nuoret eivät jää pyörimään esimerkiksi TE- tai sosiaalitoimistojen rattaisiin.

HOJKS:n yksi tavoite on olla asiakirjana ajan tasalla pidettävä ja siitä tulisi näkyä opiskelijan kokonaiskuntoutuksellinen näkökulma. Tähän kokonaiskuvaan voitaisiin mielestäni kiinnittää enemmän huomiota ja panostaa HOJKS:n laatimiseen, jolloin niiden päivittäminenkin helpottuu. HOJKS:n laatimisessa olisi tärkeää hyödyntää oman oppilaitoksen sisällä olevaa moniammatillista osaamista. Opinto-ohjaajan, koulutusohjaajan ja esimerkiksi terveydenhoitajan näkemykset olisi huomioitava erityisopettajan ja ryhmänohjaajan lisäksi. Työnjakoa ja suunnittelua on helppo tehdä moniammatillisissa tapaamisissa opiskelijahuollon ja opettajien välillä, opiskelija myös konkreettisesti näkee, kenen kanssa hänellä on mahdollisuus työskennellä omien opintojensa parissa, milloin missäkin asiassa. Omasta näkökulmasta katsottuna toivoisin tietenkin, että opiskelijan elämäntilanne otettaisiin siinä kokonaisuudessaan huomioon ja konkreettisesti edettäisiin kuntoutumistavoitetta kohti ja työskenneltäisiin jo tässä vaiheessa moniammatillisesti. Kuten Jouni Onnelakin teoksessa *Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen* (2008, 173) kuvaa, HOJKS voi parhaimmillaan ohjata työskentelyä kolmessa opintojen aikana etenevässä toisiinsa nivoutuvassa prosessissa. Nämä ovat kuntoutumisprosessi, ammattiopintojen prosessi ja työllistymisprosessi.

Pekka Kuikka toteaa kirjassa *laaja-alaiset oppimisvaikeudet* (2010), että kuntoutus- ja terveydenhuollon sektoreilla käytettyyn ICF-luokitukseen tutustuminen olisi hyvä asia myös koulumaailmassa, koska se avaa näkökulmia toimintarajoitteiden ja mielentoimintojen laaja-alaiseen kuvaamiseen sekä sen myötä tuen tarpeen kattavaan

määrittelyyn. ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) on vuonna 2001 julkistettu toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. ICF-luokituksessa ihmisen toimintakykyä ja toimintarajoitteita tarkastellaan ihmisen terveydentilan, tilannetekijöiden, ympäristötekijöiden ja ihmisen yksilöllisten ominaisuuksien dynaamisen vuorovaikutuksen tuloksena. Luokituksen tarkoituksena on auttaa hahmottamaan toimintakyvyn käsitettä ja pyrkiä varmistamaan kattava ja monipuolinen toimintakyvyn arviointi yksilöllisesti huomioiden elämäntilanne ja ympäristö. Tuen tarpeen tarkka määrittely jo peruskoulussa on tärkeää, jotta laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyvä tuen tarve tulee arvioitua jo ennen ammattiopintoja ja työllistymistä. Viimeistään toisen asteen opintojen aikana tulee ajankohtaiseksi määrittää itsenäisessä elämässä toimimisessa tarvittava tuen tarve. Tuen tarvetta pitäisi uudelleen arvioida säännöllisin väliajoin koko opiskeluaikana, sillä nuoret kehittyvät vauhdilla, heidän taitonsa karttavat ja muutosta tapahtuu nopeassa tahdissa. ICF-luokituksen käytöstä voitaisiin hyötyä silloin, kun arvioidaan nuoren opiskelu- ja työkykyä, samalla nähtäisiin se konkreettinen kehitys, mikä tapahtuu kun nuori saa tukea opiskeluunsa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 97; Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 60; Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Henkilökohtaisesti tämän opinnäytetyön tekeminen on antanut minulle valtavasti. Olen saanut paljon tietoa ammatilliseen koulutukseen liittyvistä asioista ja olen oppinut valtavasti työllistymisestä, erityisopetuksesta ja oppimisesta. Samanaikaisesti aloitin työn itselleni uudella alalla ammattikoulutuksen maailmassa, joten prosessi on ollut välillä haastava, koska tiedontarve on ollut niin valtava. Opinnäytetyöni liittyi tarpeeseen saada tietoa ja kokemusta opiskelijoiden yksilöllisistä poluista, joten mielestäni työtäni voi pitää myös työelämälähtöisenä. Tulevan ammattini näkökulmasta opinnäytetyöprosessi on ollut hedelmällinen.

Harmillisesti aikani ei riittänyt havainnoida prosessia opintojen päättymisvaiheeseen saakka. Opintojen päättymisvaiheen tapahtumat ja niissä tukeminen olisi ollut mielenkiintoinen prosessi seurata. Olisi ollut mielenkiintoista selvittää millainen tuki olisi riittänyt siihen, että opiskelija saataisiin saattaen vaihdettua, joko suoraan työhön tai TE-toimiston asiakkaaksi. Toivon kuitenkin, että keräämästäni materiaalista olisi hyötyä ainakin näiden omien ”poluttavieni” kanssa, sillä yritysten kanssa on jo käyty alustavaa keskustelua työllistymisestä. Jonkun pitäisi vain toimia valmistumi-

sen aikaan ”moottorina” näissä asioissa. Oppilaitoksen ja työpaikan yhteistyö on mielestäni todella tärkeää, jotta työelämä saisi tarpeisiinsa koulutetun ammattilaisen tulevaisuudessa myös silloin, kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva opiskelija.

Suurimman haasteen tälle opinnäytetyölle toi oma sairastumiseni kesken aktiivisimman työn tekemisen vaiheen, jonka vuoksi minulta jäi monta asiaa tekemättä esimerkiksi opiskelijoiden kanssa. Näin ollen joudun perustamaan osan tiedoistani eri tapahtumista muilta kollegoilta kuultuun tietoon kyseisen opiskelijan asioiden etenemisestä. Olisin toivonut voivani olla mukana esimerkiksi Kaunon palaverissa myös syksyllä, mutta valitettavasti se ei sairauden takia ollut mahdollista. Myös aikataulut meni uusiksi terveydentilani vuoksi. Koska myös hanke loppuu joulukuussa 2013, minulla ei ollut mahdollista siirtää tämän työn tekemistä, tai olisin joutunut vaihtamaan aihetta kokonaan.

Jotta keräämääni tietoa voitaisiin vielä aidosti hyödyntää työyhteisössäni, järjestän aiheesta tietoiskun koulutuskuntayhtymän koulutusohjaajille. Omassa koulutuskuntayhtymässäni opiskelijahuollolla on mielestäni erittäin aktiivinen ja opiskelijaläheinen työote, mistä hyötyvät sekä opiskelijat että opettajat. Toivottavasti tämän kaltaisen toiminta saa resurssien puolesta vielä jatkua ja kehittyä. Olen huomannut, että opiskelijat arvostavat helposti lähestyttävää ja läsnä olevaa aikuista, joka on valmis auttamaan myös muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä pulmissa.

Omalla kohdallani on toistaiseksi arvoitus, nähdäänkö tällaiselle koulun ja kuntoutusohjauksen yhteistyömuodolle jatkossa käyttöä tavallisessa ammattioppilaitoksessa. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelee kuntoutusohjaajia tälläkin hetkellä. Itse näen, että tarvetta tälle on, sillä erityisopiskelijoiden määrä on kuntayhtymätasolla todella suuri. Toiset ovat sitä mieltä että perustyöhön tulisi lisätä panoksia, mutta myöskään henkilökohtaista ohjausta ja nuorten henkilökohtaisen tuen tarvetta ei sovi unohtaa. Kuntoutusohjaus kouluissa olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe, liittyen ennaltaehkäisevään työhön. Monet opiskelijat ovat oikeutettuja nuoren kuntoutusraahan, jonka saamiseksi Kela vaatii opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman, kuntoutusohjaajan panoksesta voisi olla hyötyä näiden suunnitelmien tekemisessä, toteuttamisessa ja seurannassa. Tämän aihepiirin sisällä riittää vielä kehitettävää, erityisesti minua jäi vaivaamaan se, kuinka moniammatillista yhteistyötä voitaisiin

ammattillisessa opetuksessa vielä kehittää ja kuinka opiskelijahuollon ja opetuksen yhteistyötä voitaisiin jalostaa vielä pitemmälle. Opiskelijahuollon väki voisi jalkautua monessa asiassa vielä entistä paremmin opiskelijoiden ja opettajien arkitodellisuuteen ja olla läsnä työsaleissa ja työssäoppimispaikoilla enemmän, mikä nykyisillä resursseilla ei ole mahdollista. Opiskelijahuolto pääsee tutustumaan opiskelijoihin paremmin yhteisen tekemisen kautta, mistä esimerkiksi ryhmäytymispäivät opintojen alussa ovat oiva esimerkki. Lisäksi mielestäni olisi hyvä suunnitella päiviä, jolloin opiskelijahuollon ihmiset voisivat jalkautua työsaleihin seuraamaan työskentelyä. Tässä yhteydessä on mahdollista nähdä kuinka opiskelijat työskentelevät, missä asioissa he tarvitsevat apua, kuinka ryhmädynamiikka toimii ja myös opiskelijatuntemus pääsisi kehittymään.

Yleisellä tasolla jatkotutkimuksen aihetta olisi nuorisotakuun toimien vaikuttavuudessa. Olisi mielenkiintoista nähdä, syntykö koko suomalaisen yhteiskunnan tasolla säästöjä syrjäytymisen ehkäisyyn käytettävillä varoilla. Vaikuttavuuden arviointia tulisi vielä lisätä. Uskon että tehostetulla henkilökohtaisella ohjauksella voidaan saada kokonaisuutena merkittäviä säästöjä aikaan, esimerkiksi elämänhallinnan tukemisen kautta. Ennaltaehkäisevään työhön pitäisi lisätä panostusta huomattavasti, uskon että sillä saadaan aikaan merkittäviä säästöjä esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitoon käytetyistä varoista. Myös urapolku-hankkeen opiskelijoiden seuranta jatkossa olisi järkevää, jolloin nähtäisiin ovatko toimet olleet vaikuttavia, eli ovatko nämä nuoret työllistyneet.

Yhteistyötä voitaisiin kehittää laajemminkin ammattiopetuksen ja työpajatoiminnan sekä esimerkiksi etsivän nuorisotyön välille. Mielestäni voisi olla hyvä ajatus, jos opiskelija siirrettäisiin suoraan esimerkiksi sosiaalitoimen kuntouttavan työtoiminnan työpajalle, mikäli hän eroaa oppilaitoksesta, eikä hänellä ole valmiina työpaikkaa tai toista opiskelupaikkaa. Se, että nuori ei tee mitään, ei saisi mielestäni olla vaihtoehto kuin ainoastaan silloin, kun nuoren terveydentila sen välttämättä vaatii.

Tiivistettynä voisin sanoa että panostamalla henkilökohtaiseen ohjaamiseen ja työhön valmennukseen voisi olla mahdollista saada aikaan vaikuttavuutta nuoren elämään sekä yksilötasolla, että yhteiskunnallisella tasolla. Myös moniammatillinen yhteistyö oppilaitoksen sisällä sekä oppilaitoksen yhteistyökumppaneiden kanssa on

tärkeässä roolissa. Yritysyhteistyö ruohonjuuritasolla helpottaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden polkua työelämään. Tuntemus yhteiskunnan tuesta työllistymisen edistämässä on oppilaitokselle ja yritykselle tärkeää, erityisesti silloin kun suunnitellaan erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistymistä.

LÄHTEET

Allianssi ry:n www-sivut 2013. Viitattu 9.11.2013. <http://www.alli.fi>

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998. A. 6.11.1998/811 muutoksineen.

Asetus työvoimapalveluihin liittyvistä etuuksista 1993. A. 17.12.1993/1253 muutoksineen.

Collin, K., Paloniemi, S., Rasku-Puttonen, H. & Tynjälä, P. (toim.) 2010. Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus. Helsinki: WSOYPro.

Honkanen, E., Kaikkonen, L. & Kotila, H. (toim.) 2008. Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Helsinki: WSOY.

Ikonen, O., Virtanen, P. & Pirttimaa, R. 2001. Yksilöllisyyden ja eriyttämisen vaatimusten huomioon ottaminen. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) HOJKS Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Ikonen, O. 1999. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Teoksessa Ikonen O. (toim.) Kehitysvammaisten opetus, Mitä ja Miten? Helsinki: Hakapaino Oy.

Jahnukainen, M. (toim.) 2012. Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Kairaluoma, L., Ahonen, T., Aro, M., Kakkuri, I., Laakso, K., Peltonen, M. & Wennström, K. (toim.) 2008. Lukemalla ja tekemällä. Opettajan opas lukivaikeudesta ammatillisille oppilaitoksille. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.

Kansaneläkelaitoksen verkkosivut 2013. Viitattu 11.10.2013. <http://www.kela.fi>

Kauppila, R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Juva: PS-Kustannus.

Kauppila, R. 2006. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Juva: PS-Kustannus.

Kivipuro, A-L. 2012. Urapolku-hankkeen kuvaus. Sastamala: Sastamalan koulutus-kuntayhtymä.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012. L. 28.12.2012/916 muutoksineen.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977. L. 23.6.1977/519 muutoksineen.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001. L. 2.3.2001/189 muutoksineen.

Lastensuojelulaki 2007. L. 13.4.2007/417 muutoksineen.

Lehto, M. 2011. Kaikki mukaan! Osatyökykyiset työmarkkinoilla. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö Viitattu 22.3.2013. <http://www.stm.fi>

Lehtoranta, P. & Reinola, O. 2007. Haastava nuori ammattia oppimassa. Kuntoutussäätiö, Helsinki: Yliopistopaino.

Myllykoski, A-M., Melamies, N. & Kangas, S. (toim.) 2004. Itsenäistynvä nuori ja AD/HD. Juva: PS-Kustannus.

Myrskylä, P. 2013. Kovin kilpailu perusasteen töistä. Tieto & trendit. Suomen tilastokeskuksen verkkosivut 2013. Viitattu 27.10.2013. <http://www.stat.fi>.

Närhi, V., Seppälä, H. & Kuikka, P. (toim.) 2010. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Niilo Mäki Instituutti. Porvoo: WS Bookwell.

Pohjonen, P. 2005. Työssäoppiminen - Ammatillisen osaamisen perusta. Keuruu: Otavan kirjapaino OY.

Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2010. Ketä kannattaa opettaa? Juva: WS Bookwell OY.

Prashning, B. 2000. Erilaisuuden voima, opetustyyli ja oppiminen. Juva: WS Bookwell OY.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2014–2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:1. Viitattu 11.10.2013. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/okml.pdf?language=en>

Opetushallituksen www-sivut 2013. Viitattu 18.9.2013. www.oph.fi

Saaranen-Kauppinen A & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. www.uta.fi/menetelmaopetus. Viitattu 7.4.2013 ja 27.10.2013.

Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun - erilaiset oppilaat tavallisella luokalla. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sastamalan koulutuskuntayhtymän www-sivut 2013. Viitattu 14.11.2013. <http://www.sasky.fi>

Sastamalan koulutuskuntayhtymä 2013. Tilasto 9/2013. Sastamala: Sastamalan koulutuskuntayhtymä.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Erityisopetus [verkkajulkaisu]. ISSN=1799–1595. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.9.2013].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/erop/tau.html>

Sosiaaliportin www-sivut 2013. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 9.11.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/>

Sotesi 2013. Sastamalan seudun sosiaali- ja terveystalveluiden kehitysvammahuollon suunnitelma vuosille 2015–2030. Sastamala: Sotesi.

TE-palvelujen www-sivut 2013. Viitattu 25.3.2013. <http://www.mol.fi/>

TE-palvelujen www-sivut 2013. Viitattu 9.11.2013. <http://www.sanssi-kortti.fi/>

Toplaaja-hankkeen www-sivut 2013. Viitattu 11.9.2013. <http://toplaaja.purot.net/>

Valtioneuvosto 2013. Valtioneuvoston viestintäosasto, Tiedote 460/2013, 30.10.2013: Tulevaisuusselonteko viitoittaa tietä tulevaisuuden hyvinvoivaan ja menestyvään Suomeen. Viitattu 31.10.2013. <http://www.valtioneuvosto.fi>

Vates-säätiön verkkosivut 2013. Viitattu 19.3.2013. <http://www.vates.fi>

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilppola, T. 2007. Reaalipedagoginen toimintaprosessi- sosiaalipedagogisen työn sovelluskoulutuksesta syrjäytymässä olevien nuorten kokonaisvaltaisessa tukemisessä. Väitöskirja. Oulun Yliopisto. Viitattu 12.9.2013. <http://www.herkules oulu.fi>

Virtanen, A. & Collin, K. 2007. Työssäoppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto A, Collin K & Saarinen J. (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. Helsinki: WSOY

